

Bill Plotkin

— PŘÍRODA — A LIDSKÁ DUŠE

*Kultivace celistvosti a společenství
v roztržitém světě*

MAITREA

PŘÍRODA
a
LIDSKÁ DUŠE

PŘÍRODA a LIDSKÁ DUŠE

*Kultivace celistvosti
a společenství v roztržitém světě*

BILL PLOTKIN

MAITREA

2013

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Plotkin, Bill

Příroda a lidská duše: kultivace celistvosti (společenství v roztržitém světě) / Bill Plotkin; [z anglického originálu ... přeložila Lenka Adamcová]. -- 1. vyd. -- Praha: Maitrea, 2013. -- 709 s.

Název originálu: Nature and the human soul

ISBN 978-80-87249-57-4

316.346.32 * 159.922 * 159.98:502 * 159.923.5 * 13 * 502.1 * 128/129 * 17.02

- životní fáze

- vývojová psychologie

- ekologická psychologie

- rozvoj osobnosti -- duchovní aspekty

- člověk a příroda -- duchovní pojetí

- duše

- smysl života

- populárně-naučné publikace

159.92 - Vývojová psychologie. Individuální psychologie [17]

Bill Plotkin

Příroda a lidská duše

Nature and the Human Soul

Copyright © Bill Plotkin, 2008

Translation © Lenka Adamcová, 2012

Czech edition © MAITREA a.s., Praha 2013

ISBN 978-80-87249-57-4

Mým milovaným rodičům Betty a Bernardu Plotkinovým.

*A s vděčnou vzpomínkou na mé inspirované a inspirující učitele
Dorothy Werginovou, Stevena Fostera, Dolores LaChapelleovou
a Petera G. Ossoria.*

OBSAH

KAPITOLA PRVNÍ KRUH A OBLOUK

Kolo života a Velký obrat 11

KAPITOLA DRUHÁ SÍLA MÍSTA 51

KAPITOLA TŘETÍ PŘEHLED KOLA ŽIVOTA 79

KAPITOLA ČTVRTÁ NEVINÁTKO V HNÍZDĚ *Rané dětství (první stadium)* 113

KAPITOLA PÁTÁ PRŮZKUMNÍK V ZAHRADĚ *Střední dětství (druhé stadium)* 163

KAPITOLA ŠESTÁ HEREC V OÁZE *Rané dospívání (třetí stadium)* 239

KAPITOLA SEDMÁ
POUTNÍK V KOKONU
Pozdní dospívání (čtvrté stadium) 333

KAPITOLA OSMÁ
UČEDNÍK DUŠE U PRAMENE
Raná dospělost (páté stadium) 431

KAPITOLA DEVÁTÁ
TOVARYŠ V DIVOKÉM SADU
Pozdní dospělost (šesté stadium) 495

KAPITOLA DESÁTÁ
MISTR V HÁJI STARŠÍCH
Rané stáří (sedmé stadium) 547

KAPITOLA JEDENÁCTÁ
MUDRC V HORSKÉ JESKYNI
Pozdní stáří (osmé stadium) 587

EPILOG
OČI BUDOUCNOSTI 629

DODATEK
Stručný přehled eko-dušestředného vývoje 651

PODĚKOVÁNÍ 657

POZNÁMKY 661

ZDROJE INFORMACÍ PRO RODIČE, UČITELE, TEENAGERY

A VIZIONÁŘE 695

PODĚKOVÁNÍ ZA SVOLENÍ K PŘETISKU 701

O AUTOROVÍ 706

ANIMAS VALLEY INSTITUTE 707

KAPITOLA PRVNÍ

KRUH A OBLOUK

Kolo života a Velký obrat

Musíme jít daleko za jakoukoli transformaci současné kultury. Musíme se vrátit zpět ke genetickému imperativu, z něhož se lidské kultury původně vynořují a od něhož nemohou být nikdy odděleny bez ztráty vlastní integrity a schopnosti přežití. Žádná z našich existujících kultur se s touto situací nedokáže vypořádat s pomocí vlastních zdrojů. Musíme zavést nebo znovu zavést dlouhodobě životaschopnou lidskou kulturu tak, že sestoupíme do svých před-racionálních, instinktivních zdrojů. Naše kulturní zdroje ztratily svou integritu. Nemohou být považovány za společlivé. Nezbytná je nikoli transcendence, ale „inscendence“, ne mozek, ale gen.

— THOMAS BERRY, *THE DREAM OF THE EARTH* (*Sen Země*)

Je 3:23 ráno a já jsem vzhůru,
protože mě má pra pra pravnoučata nenechají spát,
má pra pra pravnoučata se mě ve snech ptají,
co jsi dělal, když byla planeta drancována?
co jsi dělal, když se země rozpadala?

Určitě jsi něco udělal,
když roční období přestávala fungovat?

Když savci, plazi, ptáci umírali?
Zaplnil jsi ulice protestem,
když demokracie byla ukradena?
Co jsi dělal,
když jsi to viděl?...

— DREW DELLINGER, *HIEROGLYPHIC STAIRWAY* (*Hieroglyfické schodiště*)

KRIZE A PŘÍLEŽITOST

V našem historickém okamžiku probíhá možná nejrozsáhlejší a nejradikálnější transformace na planetě Zemi. Tímto „okamžikem“ je dvacáté první století, celý život z pohledu člověka, avšak pouhé smítko prachu ve čtyřech a půl miliardách let bouřlivého vývoje planety.

Jak tomu tak často bývá, příležitost v samém jádru tohoto okamžiku povstává z velké krize. V uplynulých dvou stech letech industriální civilizace neúprosně narušovala chemické procesy, vodní cykly, atmosféru, půdu, oceány a teplotní rovnováhu Země. Jednoduše řečeno vyřazovali jsme z provozu hlavní životní systémy naší planety.

S ekologickou krizí se prolínají rozpadající se ekonomiky, etnické a třídní střety a válečné konflikty po celém světě. Propojené s těmito devastacemi a pravděpodobně jejich samým základem jsou velmi rozšířená selhání v individuálním vývoji člověka.

Pravá dospělost neboli psychická zralost se v západních a Západem ovlivněných společnostech staly neobvyklým a vzácným jevem a opravdové stáří téměř neexistuje. Vzájemně propletené s ustrnulým osobním vývojem a pravděpodobně neoddělitelně od něj se naše všední životy odchýlily daleko od původního důvěrného vztahu našeho druhu s přírodním světem a od naší vlastní jedinečně individuální podstaty, našich duší.

Víme-li však, kam se dívat, objevíme jako důsledek těchto krizí velké příležitosti. Na celém světě jsme svědky kolektivní lidské odezvy na stav nouze, nesmírně kreativní obrody zaměřené na všechny oblasti lidské

činnosti na Zemi – od ekologických, politických a ekonomických až po vzdělávací a spirituální.

Tato kniha je mým přínosem ke globálnímu úsilí o vytvoření životaschopného partnerství mezi lidstvem a Zemí.

Mým výchozím předpokladem je, že více než lidské společenství potřebuje víc zralých lidských jedinců. Už pětadvacet let se ptám, jak bychom mohli vychovávat děti, podporovat dospívající a zrát sami, abychom dali vzniknout dlouhodobě životaschopné lidské kultuře.

Mým druhým předpokladem je, že příroda (včetně naší vlastní hluboké přirozenosti a podstaty, duše) vždy poskytovala a stále poskytuje tu nejlepší předlohu pro lidské zrání.

Na těchto stránkách najdete příběh o tom, jak bychom se mohli stát celistvějšími, jedno životní stadium po druhém, a důvěřovat přitom přírodě a duši jako našim nejmoudřejším a nejdůvěryhodnějším průvodcům. Tento model individuálního lidského vývoje nakonec přináší strategii pro kulturní transformaci, cestu vývoje od současných *egocentrických* společenství (materialistických, antropocentrických, založených na vzájemném soutěžení, rozvrstvených do společenských tříd, náchylných k násilí a trvale neudržitelných) ke společenstvím soustředěným na duši (imaginativním, *ekocentrickým*, založeným na vzájemné spolupráci, rovnoprávným, soucitným a trvale udržitelným).

V protikladu ke stádiím obsaženým ve většině jiných vývojových modelů jsou zde uváděná životní stadia v podstatě nezávislá na chronologickém věku, biologickém vývoji, poznávacích schopnostech a sociální roli. Postup z jednoho stadia do následujícího je spíš poháněn vývojem jedince v souvislosti se specifickými psychickými a spirituálními úkoly, s nimiž se v každém stadiu setkává.

Jedná se tedy o ekopsychologii lidského zrání, vývojovou psychologii s jedinečným úhlem pohledu: jedná se nikoli o portrét typického, neboli „průměrného“ vývoje člověka, ale o ukázkový vývoj, jak se objevuje u nejzdravějších lidí v současnosti – a jak by *mohl* probíhat u každého.

Třetím předpokladem je, že každá lidská bytost má jedinečný a mystický vztah k divokému světu a že vědomé objeovávání a kultivace tohoto

vztahu jsou jádrem pravé dospělosti. V současné společnosti uvažujeme o dospělosti pouze z pohledu tvrdé práce a praktických povinností a závazků. Tento mystický vztah tvoří samotné jádro zralosti a přesně to konvenční západní společnost přehlíží – nebo aktivně potlačuje a odsouává stranou.

Být může být někým vnímán jako radikální, není tento třetí předpoklad ani v nejmenším originální. Západní civilizace pohřbila většinu stop mystických kořenů zralosti, tato vědomost se však nachází v srdci každé nám známé domorodé tradice, minulé i současné, včetně těch, z nichž vzešly naše vlastní společnosti. Naše cesta do budoucnosti vyžaduje nové kulturní formy spíš než ty starší, ale jsem přesvědčen, že existuje minimálně jedno vlákno lidského příběhu, jež se bude dál odvíjet, a tím je posvátné neboli vizionářské volání v samém středu zralého lidského srdce.¹

VELKÝ OBRAT

Jakou podobu nebo vzorec na sebe vezme lidský příběh v budoucnosti?

Stejně jako u této knihy, nemůžeme předvídat s žádnou jistotou ani výsledek našeho současného planetárního kataklyzmatu. V tomto nepatrném intervalu jednadvacátého století se my, lidský druh, buď naučíme stát se zkvalitňujícím elementem života v rámci širší komunity planety Země ... nebo nenaučíme. Nepodaří-li se nám to, dojde ke zredukování počtu lidí a přijdeme o potenciál svého živočišného druhu a navíc budeme mít na svědomí vyhubení mnoha tisíc, možná milionů druhů, kromě těch, které již našima rukama zahynuly.

A přesto máme v rukou možnost radikální a hluboké změny lidské kultury – ze sebevražedného, život ničícího elementu ke způsobu života hodnému našeho jedinečného lidského potenciálu a snu Země o sobě samé. Před námi leží příležitost a naléhavý požadavek na důkladnou kulturní transformaci – to, co ekofilozofka Joanna Macyová nazývá Velkým obratem (Great Turning), přechodem od egocentrické „industriální

společnosti růstu“ ke „společnosti trvale udržitelného života“ soustředěné na duši, neboli to, co ekonom David Korten v díle *The Great Turning (Velký obrat)* nazývá přechodem „od impéria ke komunitě Země“. Kulturní historik Thomas Berry tento zásadně důležitý počin nazývá Velkým dílem naší doby.² Je odpovědností a privilegiem každého člověka svým dílem k této metamorfóze přispět.

Transformační vývoj již probíhá prostřednictvím iniciativ nespočetného množství *ekocentrických*³ lidí a skupin po celém světě. Velké dílo bylo započato ve všech oblastech společnosti včetně techniky, vědy, umění, ekonomiky, vzdělávání, státní správy a náboženství. Pár příkladů: výrazný technologický pokrok v čisté, bezpečné, lokální, obnovitelné energii (větrné, solární, malé vodní elektrárny a biopaliva) a inovace v oblasti metod úspory energie. „Nová kosmologie“ – na vědeckých základech postavené vyprávění o evoluci vesmíru a života na Zemi. Lokální ekonomiky lidských rozměrů a potravinové systémy, jež ctí „trojstranný základní faktor“: lidi, planetu a prospěch. Základní a střední školské systémy vycházející z ekologické gramotnosti – studia našeho vztahu k přírodě, našeho prvotního a nejdůležitějšího přináležení. Populární současná hnutí v Jižní Americe, jež připomínají vznik opravdových západních demokracií. Všeobecná touha po užším vztahu k záhadným mysteriím života, jejímž důkazem je například ohromná vlna obnoveného zájmu o přírodní a alternativní spiritualitu od keltské, zaměřené na bohyni, a šamanské až po buddhismus, taoismus a sufismus. Rostoucí popularita a síla ekologického hnutí (hnutí, jež nepochybně nemá žádné „vedlejší zájmy“), vytvoření a rozšiřující se přijímání Charty Země (Earth Charter), mezinárodní deklarace vzájemné závislosti všech přírodních druhů a prostředí, a vznik nových zákonů („divokých zákonů“ nové jurisprudence Země), jež garantují základní práva nekorporátním ne-lidským bytostem.⁴

Tyto a mnohé další snahy se rozvíjejí do značné míry mimo zájem a pozornost konvenčních médií. Existuje však nesčetné množství skupin, organizací a komunit po celém světě, jež utvářejí infrastrukturu nejen nové společnosti, ale od základu nového způsobu bytí člověka. Podaří-li

se nám to, mohlo by toto století být v budoucnosti známé jako čas, kdy Země přešla z geologického období kenozoika (nyní nějakých 65 milionů let starého, jež začalo v době hromadného vymírání druhů na konci křídly a které ukončilo panování dinosaurů) do období, jež Thomas Berry nazývá ekozoickým.

Stane se jednadvacaté století Velkým koncem, nebo Velkým obratem? Uspějeme ve Velkém díle? Je to na nás... vás a mně a všech ostatních, kdo si začínají uvědomovat tuto výjimečnou výzvu, příležitost a naléhavý požadavek. Jak se ptá básník Drew Dellinger: „Co jsi dělal...když roční období přestávala fungovat?“

KOLO ŽIVOTA

V této knize najdete model lidského vývoje, jenž je současně ekocentrický a soustředěný na duši (dušestředný) – tedy model založený na přírodě, který plně ctí hluboce imaginativní potenciál lidské psyché, duševna člověka. Uvažuji o tomto modelu jako o nové přírodní historii duše, popisu organického, přirozeného procesu, jímž lidské dítě prochází při svém zrání v duševně iniciovaného dospělého. Jindy zase sám sebe mimoděk slychám říkat, že je to příručka pro zrání opravdového staršího, začínající už od narození. Tato kniha si klade otázku, jak vypadají stadia vývoje moderního člověka, jestliže v každém z nich rosteme s přírodou a duší jako svými hlavními průvodci.

Tento model o osmi stadiích, jenž se vyvíjel po pětadvacet let, nám ukazuje, jak můžeme zapustit kořeny v dětství naplněném nevinností, klíčit do dospívání tvůrčího ohně a dobrodružství zažívaných při zkoumání mystérií, vykvést do autentické dospělosti kulturního mistrovství a vizionářského vůdcovství a nakonec zrát do stáří rozsévajícího semínka plná moudrosti, soucitu a holistické péče o to, co kulturní ekolog David Abram nazývá více než lidským světem.⁵

Tento model, jež nazývám Dušestředným vývojovým kolem, Kolem života nebo jednoduše Kolem, je na duši soustředěným ve dvou

ohledech. Jednak je těchto osm životních stadií uspořádáno do přírodou inspirovaného kruhu (v protikladu k běžné západní lineární časové ose). Stadia a jejich atributy, jež začínají a končí na východě a postupují ve směru hodinových ručiček (tedy ve směru pohybu slunce), jsou založena v první řadě na vlastnostech přírody odpovídajících čtyřem ročním obdobím (východ-jaro, jih-léto atd.), nebo také na čtyřech částech dne (východ slunce, poledne, západ slunce a půlnoc).

Zadruhé, vývojový úkol charakteristický pro každé jednotlivé období má dimenzi zaměřenou na přírodu i dimenzi srozumitelnější (pro lidi ze Západu), kulturně zaměřenou. Zdravý lidský vývoj vyžaduje neustálé vyvznávání vlivu a požadavků jak přírody, tak společnosti-kultury. Ve středním dětství je například úkolem spojeným s přírodou poznat kouzlo přírodního světa prostřednictvím zážitků z pohroužení se do světa pod širým nebem. Společenským úkolem je poznat sociální zvyklosti, hodnoty, vědomosti, dějiny, mytologii a kosmologii naší rodiny a kultury.

Ve společnosti industriálního růstu jsme však po staletí minimalizovali, potlačovali nebo zcela ignorovali úkoly spojené s přírodou v prvních třech stadiích vývoje člověka, od útlého dětství až po rané dospívání. To má za následek dospívání v takovém nesouladu s přírodou, že většina lidí nepostupuje v dalším zrání.

Pozastavený osobní růst slouží „industriálnímu růstu“. Potlačením přírodního rozměru lidského vývoje (prostřednictvím vzdělávacích systémů, společenských hodnot, reklamy, přírodu zastiňujících povolání a koníčků, městského a příměstského designu a dalších způsobů) plodí průmyslově se rozvíjející společnost nezralé občany neschopné představit si život za hranicemi konzumního stylu a zaměstnání potlačujících duši.

Toto opomíjení naší lidské přirozenosti tvoří ještě větší překážku v osobním zrání než soudobá ztráta účinných přechodových rituálů a vedlo k tragédii, již v současnosti čelíme: většina lidí žije v odcizení od své nepostradatelné životní individuality – vlastní duše – a lidstvo jako celek je do značné míry odcizené od přírodního světa, v jehož rámci se vyvinulo a jenž nás vyživuje. Duše byla degradována na spirituální fantazii new-age nebo na kořist misionářů a s přírodou je v lepším případě

nakládáno jako s pohlednicí nebo s prostředím pro dovolenou, ale častěji jako se skladištěm surovin nebo smetištěm. Příliš mnoho z nás postrádá důvěrný vztah s přírodním světem a s vlastní duší a v důsledku toho působíme nevýslovné škody na obojím.

Ještě však není pozdě na změnu. Tato kniha naznačuje, jak je možné se chopit přírodního úkolu v každém stadiu lidského vývoje důkladněji a plodněji, než tomu je ve společnosti industriálního růstu. Budeme-li se věnovat oběma úkolům, můžeme získat zpět a zkultivovat svou plnohodnotnou existenci coby součást této kvetoucí planety a životem obdařeného vesmíru a stát se více lidmi – jako jedinci i jako společnosti. Můžeme bez překážek zrát do dospělosti a nakonec do stáří a vytvářet společnosti jednadvacátého století s trvale udržitelným životem.

STÁT SE PLNĚ ČLOVĚKEM

Joanna Macyová a Molly Young Brownová vysvětlují, že Velký obrat se odehrává současně ve třech oblastech neboli dimenzích, jež se vzájemně posilují a jsou stejně nezbytné. Označují je jako:

- podnikání aktivit ke zpomalení škod působených Zemí a jejím obyvatelům;
- analýza strukturálních příčin a vytváření alternativních institucí a
- zásadní posun v náhledu na svět a v hodnotách.⁶

První dimenze obsahuje celou širokou škálu aktivit na ochranu života na Zemi včetně kampaní za pokrokovou legislativu a regulace, politických akcí a soudních procesů, jež zpomalují ničení životního systému planety, a přímých kroků, jako jsou různé bojkoty, blokády, upozorňování úřadů na nekalé praktiky v jejich vlastních řadách, protesty a občanská neposlušnost. To je bezprostřední činnost, krátkodobá práce, jež poskytuje čas pro druhé dvě dimenze budování společnosti trvale podporující život.

Druhá dimenze od nás vyžaduje hlubokou znalost a zprůhlednění hybných sil společnosti industriálního růstu, abychom opravdu věděli, jak funguje a proč je zároveň tak lákavá a tak destruktivní, a pak vytvářeli alternativní struktury a postupy ve všech našich hlavních společenských institucích a strukturách včetně ekonomiky, potravinových a energetických systémů, státní správy a vzdělávání. Tato kniha zdůrazňuje některé z těchto alternativ zejména v oblasti rodičovství a vzdělávání.

Primárním zaměřením této knihy je však třetí dimenze Velkého obratu, kterou Joanna a Molly považují za „nejzákladnější“. ⁷ Poukazují na to, že aby mohly zapustit kořeny a přežít, musí alternativní instituce vytvořené jako součást druhé dimenze pramenit z názoru na svět hluboce odlišném od toho, který vytvořila společnost industriálního růstu. Vnímají takový posun v lidském vědomí vyplývající z utrpení, jež tolik z nás prožívá kvůli drancování světa; z našeho nového ekologického, fyzikálního, ekopsychologického a dalších způsobů chápání toho, co to znamená být člověkem na živoucí planetě; a z našeho prohlubujícího se osvojování si mystických tradic jak domorodých, tak západních národů.

Kolo života poskytuje prostředky pro podporu a urychlení tohoto základního posunu v názoru na svět a v hodnotách; nabízí soubor zásad a instrukcí pro realizaci našeho vyššího lidského potenciálu. Jak Thomas Berry uvádí v epigrafu na počátku kapitoly, „musíme jít daleko za jakoukoli transformaci současné kultury... Žádná z našich existujících kultur se s naším současným světem nedokáže vypořádat pomocí vlastních zdrojů.“ Kromě vytvoření nových kulturních institucí musíme umožnit, aby se vyvíjel náš samotný způsob bytí člověkem.

Nemám však na mysli něco nepravděpodobného nebo smyšleného, ale to, co jednoduše znamená růst a vývoj. Spíš než stát se něčím jiným než lidmi nebo nadlidmi, jsme povoláváni, abychom se stali *plně* lidmi. Musíme dozrát v lidi, kteří jsou v první řadě občany planety Země a obyvateli vesmíru, a v souladu s tím musí být přeuspořádány naše základní hodnoty a naše identita. Tento způsob zrání s sebou nese kvantový skok za vývojové stadium, v němž většina lidí v současnosti žije. Musíme začít utvářet budoucího člověka.

V důsledku toho se stává kriticky důležitým vývoj jednotlivých lidí. Jak se můžeme vyvíjet k celistvosti, aby se ekocentrická identita stala spíš pravidlem než výjimkou? Jak můžeme podporovat rozvoj globálního ekologického občanství?

Existují tři důvody, proč je kvalitnější lidské zrání zásadně důležité pro Velký obrat. Zaprvé žijeme v převážně adolescentním světě. A ve velké míře se jedná o adolescenci patologickou. Na (zdravé) nedospělosti není nic špatného, naše kulturní zdroje však za staletí tak degradovaly, že většina lidí ve „vyspělých“ státech v současnosti nikdy nedosáhne skutečné dospělosti. Adolescentní svět, nepřírozený a nevyrovnaný, nevyhnutelně plodí celou řadu kulturních patologií, jejichž výsledkem jsou současné společnosti – materialistické, chamtivé, agresivně soupeřivé, násilnické, rasistické, sexistické, věkově diskriminační a v podstatě sebedestruktivní. Tyto sociální symptomy patologické nezralosti, které máme v dnešní době možnost vidět všude v industrializovaném světě, *nejdou* součástí naší lidské podstaty, ale spíš jsou následkem egocentrismu působícího na naši lidskost.

Velké dílo není možné dokončit, dokud miliardy lidí žijí patologicky adolescentním stylem výrazně konzumního života – nebo o něj usilují – zatímco miliardy jiných žijí v žalostné bídě, nebo dokud budou většinou podporu voličů získávat politici (ať pravicoví, či levicoví) s patologicky adolescentními ambicemi a agendami nebo dokud žijeme ve světě politických a korporátních systémů, jež potlačují veškeré alternativy společnosti industriálního růstu.

Jakmile dostatečné množství lidí v současných společnostech ve svém vývoji pokročí za adolescenci, přestane fungovat celá spotřebou řízená ekonomika a egocentrický životní styl. Adolescentní společnost je ve skutečnosti značně nestabilní kvůli své neslučitelnosti s primárními vzorci živých systémů. Společnost průmyslového růstu je jednoduše nekompatibilní s kolektivní lidskou zralostí. Žádný skutečný dospělý nechce být spotřebitelem, včelou dělníkem nebo magnátem nebo vojákem v imperiální válce a nikdo by tímto děním neprocházel, kdyby byly k dispozici jiné možnosti. Probuzená duše a divoká příroda jsou pro ekonomiky industriálního růstu smrtící – a naopak.

Druhým důvodem zásadní důležitosti lidského dozrávání pro Velký obrat je, že neúčinnější zárodky kulturní renesance pocházejí z jedinečně tvůrčí práce autentických dospělých jedinců. Všichni takoví dospělí jsou opravdovými umělci, vizionáři a vůdci, ať už žijí a pracují klidně na malých územích, jako jsou rodiny, farmy a třídy, nebo velmi veřejně na velkých scénách. Jsou to naši nejspolehlivější agenti kulturní změny. Tato kniha předkládá soubor instrukcí a zásad pro obnovení a zkultivování procesu lidského zrání, aby stále víc lidí mohlo vospívat ve skutečné dospělé jednadvacátého století, ve zralé obroditele kultury.

Thomas Berry píše: „Musíme zavést nebo znovu zavést dlouhodobě životaschopnou lidskou kulturu tak, že sestoupíme do svých předraciálních, instinktivních zdrojů ... Nezbytná je nikoli transcendence, ale „inscendence“.“⁸

Tento sestup, tato inscendence, překročení směrem dovnitř, je cestou objevování duše, kterou mohou podniknout pouze ti, kdo se přenesli za ranou adolescenci, v níž se naše společnost zablokovala. Skrze svůj iniciační čas v dolním světě, v podsvětní oblasti duše, člověk odkrývá sen, vizi, zjevení, jež bude „inspirovat, směřovat a řídit jeho jednání“ po zbytek života, jak říká Thomas. „Tento sen poskytuje energii pro dospělé konání.“⁹

Nejinspirativnější díla dnešního světa pocházejí od těch, kdo podstoupili tento iniciační přechod, těch, kdo se vrátili se vzácnými zdroji pro společnost zaměřenou na duši neboli společnost podporující život. Je to sestup, o němž píše Thomas, cesta zralého hrdiny popisovaná mytologem Josephem Campbellem, sestup k bohyni líčené jungovskou terapeutkou Sylvií Brinton Pererovou, proces individuace identifikovaný Carlem Jungem a dalšími hlubinnými psychology, jako je James Hillman a Marion Woodmanová, a téma mé první knihy *Soulcraft – síla duše: Brána do mysterií přírody a psychiky*.

Cestu z naší současné slepé planetární uličky zkrátka nejsme schopni vymyslet – ani s týmy nejlepších myslí na světě. Jak poznamenal Albert Einstein, „žádný problém není možné vyřešit ze stejné úrovně vědomí, jež ho vytvořila.“¹⁰ Funkční plán na transformaci naší civilizace nevzejde

ze světonázoru nebo hodnot, jež ji zplodily. Životaschopné kulturní systémy vždy pramenily z oduševnělých odhalení, vizí a snů těch, kdo měli odvahu putovat přes hranice do exotických psychospirituálních oblastí, jako byli Crazy Horse (Bláznivý kůň), Gándhí, Ježíš a Buddha a stejně inspirující, ale (v patologicky adolescentní společnosti) méně oslavované ženy – vizionářky jako Matka Tereza, Hildegarda z Bingenu a Wangari Maathai.

Zralé poznání vyžaduje zralé lidi. Pozitivní kulturní změna je přirozeným výsledkem zdravého individuálního vývoje, protože zralí lidé vdechují život kultuře skrze své individuální a kolektivní činy. Zdraví společnosti a zdraví jedinců jsou zdrojem jedno pro druhé. Tato kniha zkoumá cesty přírody – a cesty každé živé kultury – pro výchovu zdravých dětí, pro přípravu dospívajících na jejich iniciační dobrodružství, jež otevírá cestu ke zralosti, autentické dospělosti, cesty pro zkvalitňování kulturního mistrovství a naplnění dospělého života a života ve stáří.

Třetím důvodem zásadní důležitosti individuálního zrání je to, že Velký obrat musí probíhat pod dohledem opravdových starších, jako jsou Thomas Berry a Joanna Macyová a desetitisíce jim podobných. V tom nejširším měřítku musí být lidské počínání řízeno nikoli shromážděními nezralých politiků a korporátních úředníků, dokonce ani zralými, zasvěcenými staršími, ale pravými radami moudrých starších.

PATOLOGICKY ADOLESCENTNÍ SPOLEČNOST

V současných západních a západem ovlivňovaných společnostech mnozí lidé dospělého věku kromě nedostatku skutečné zralosti trpí celou řadou adolescentních psychopatologií – ochromující sociální nejistotou, zmatením identity, extrémně nízkou sebeúctou, malými nebo žádnými sociálními dovednostmi, narcisismem, nelítostnou chamtivostí, zabrzděným morálním vývojem, opakovanými výbuchy fyzického násilí, posedlostí hmotnými statky, malými nebo žádnými schopnostmi pro intimní vztahy nebo empatii, drogovými závislostmi a emocionální otupelostí.

Tyto psychopatologie vidíme nejjasněji u vůdců a slavných osobností západního světa: Politici neskrývaně motivovaní snahou o zachování image, šancí na znovuzvolení, moci, bohatství a výsad. Moralizující náboženští vůdci s pokřivenými vlastními morálními hodnotami. Ikony zábavního průmyslu, jež samy sebe zabíjejí alkoholem, drogami, výstřelky ve stravování a kosmetickými chirurgickými zákroky. Kapitáni průmyslu propadající se na nejhlubší dno bezpříkladné chamtivosti a posedlosti mocí.

Podíváme-li se upřímně na lidi pověřené řízením států, firem, škol a náboženských organizací ve společnostech industriálního růstu, zjistíme, že příliš mnoho z nich je psychicky nezralých bez hlubšího porozumění sobě samým a přírodnímu prostředí, v jehož rámci jejich životy existují.

Mnoho mužů na Západě tráví své životy úsilím o dobrodružství spojená s hrdinstvím rané adolescence – ať už na elitních sportovních hřištích, v nejrychlejších autech, na nejvyšších vrcholech, v co nejvíc postelích nebo v nejexkluzivnějších zasedacích místnostech. Mnohé ženy doufají ulovit ten nejlepší mužský exemplář adolescentního hrdiny – nebo se stát jeho ženskou verzí.

S tak málo vyzrálými vůdci se naše komunity staly karavanami ztracenými v divočině civilizace. Ztratili jsme směr a zapomněli, kam jsme v první řadě mířili. Když dorazíme k nějakému obtížnému přechodu, například k řece nebo rokli, jelikož nemáme čluny a provazy, smutně zíráme a pak se obrátíme, abychom zkusili jiný směr, a možná doufáme, že jednoho dne se objeví bůh nebo nějaký kouzelný džin a zachrání nás.

Třebaže se většina našich sociálních a psychických problémů objevuje již v předškolním věku, stává se naše kulturní dezorientace nejmarkantnější při našich významných selháních v životním přechodu v pubertě a ve stadiu života, jež po ní následuje. Jako společnost jsme, co se týče dospívání, hluboce zmatení. Nevíme, zda se jedná o formu rané dospělosti, pozdního dětství, spojení obou, nebo něco docela jiného. Nejsme si jistí, zda bychom se třináctiletým člověkem měli

zacházet jako s dospělým, nebo s dítětem; dokonce si ani nejsme jistí, *jak* bychom jedno nebo druhé měli dělat. Rodiče dospívajících jsou bezradní z oboustranné beznaděje a rezignace. Stále víc dospívajících se cítí být ztraceno a zmateno a nedokážou najít někoho důvěryhodného a moudrého, na koho by se mohli obrátit.

Tyto zmatky ohledně dospívání se odrážejí v tom, jak kolektivně reagujeme na pubertu, která je kromě narození a smrti pravděpodobně fyzicky nejvýraznější změnou v lidském životě. Jako celek západní společnosti zjevně nemají ani tušení o tom, jak připravit mladého člověka na sexuální rozkvět, sociální nezávislost, autentický osobní výraz, objevování duše nebo celoživotní vzájemně závislé vztahy ve více než lidském světě přírody. Tradiční přechodové rituály, připravené před staletími o svou vitalitu, se staly prázdnými formami jako dávno odložené schránky odešlých duší.

V důsledku toho spatřujeme nejvíc znepokojující známky kulturní patologie u dospívajících a dětí. Jsme svědky toho, jak je stále větší procento mladistvých agresivních, závislých na drogách, plánuje vzít život sobě nebo druhým (a často to také dotáhnou do konce), jsou ve vězení, jsou jim diagnostikovány vážné psychické poruchy a rutinně předepisovány léky měnící stav mysli a otupující emoce.

A je téměř neuvěřitelné, že adolescentní patologie vykazují již některé *předpubertální děti*. Jsme svědky situací, kdy se osmi a devítileté děti vyskytují v souvislosti se sexuálními a drogovými závislostmi, vraždami a válkami gangů. Toto je zřejmě nejjasnější a nejvíc alarmující symptom patologicky adolescentní společnosti v terminálních stádiích degenerace: i dětství je připraveno o svou mravní nezávadnost.

Zdravé dětství má kořeny v přírodě a podporující rodině, mnohé děti v západním světě však byly vykořeněné z obojího a obdržely místo toho sexualitu a hlouposti. Ztratili jsme výcvik a rituály připravující dívku na to, aby se mohla stát opravdově vznešenou, zralou ženou; místo toho máme soutěže o královnu krásy pro pětileté děti.

PŘÍSLIB A NADĚJE DOSPÍVÁNÍ

Dospívání samo o sobě však není problémem. Ve skutečnosti je adolescence – zdravá adolescence – univerzálním klíčem k vývoji jedince i k lidské evoluci. V současné době je dospívání místem zároveň naší krize i příležitosti. Krize dospívání a krize naší kultury jsou dvěma aspekty jedné a téže slepé uličky. Chopit se příležitosti v jednom ožívuje příležitost pro ten druhý. Jakmile dostatečný počet lidí přijme pravou podstatu dospívání – jeho příslibu a potenciálu – projde západní kultura transformací a opět začne podporovat život. Tak moc, jak nevíme, k čemu je dospívání, nevíme, k čemu jsou *lidé*.

Je pravděpodobné, že lidé, kteří nerozumí dospívajícím, jsou titíž, jimž v době dospívání nerozuměli *jejich* rodiče a učitelé. Následkem toho zůstává potenciál adolescence v každé generaci nerealizovaný. To je dilema naší kultury.

Čtvrtým předpokladem této knihy je, že toto dilema – jež má své kořeny v kulturních změnách spojených s počátkem zemědělství před šesti až deseti tisíci lety – není záležitostí náhody nebo vinou smůly. Spíš se jedná o vnitřní faktor plynoucí ze samé podstaty lidské existence: bylo a je nevyhnutelné. U dilematu stovek generací starého, tak zamotaného a složitého, nás nemůže překvapovat, že lidstvo právě odhaluje prostředky k jeho vyřešení.¹¹

Jsem přesvědčen, že naše dilema pochází z přirozené zranitelnosti, Achillovy paty lidského druhu, „posvátného zranění“, jež má původ v jedinečném modu lidského vědomí a které obsahuje tajemství našeho údělu, naší kolektivní lidské duše.¹² Naše charakteristické vědomí založené na egu – umožňované naším reflexivním uvědomováním si sebe sama – plodí zároveň naši krizi i naši příležitost. Vědomí ega je naší největší překážkou, stejně jako naší největší silou.

Symptomy našeho lidského zranění se stávají nejvíc patrnými v dospívání. To je fáze života, v níž většina současných lidí uvízne, a fáze, v níž většina potřebuje největší podporu. Adolescence je klíčem k plnému lidství.

K pravé dospělosti člověk nedospívá pouhým dosažením určitého věku, přivedením na svět nebo vychováním dětí nebo přijetím určitých odpovědností. Dospívající musí projít iniciačním procesem, jenž vyžaduje, aby opustil staré známé a pohodlné. Musí se podrobit sestupné pouti do mystérií přírody a lidské duše. Musí se ponořit do hlubin, v jistém smyslu do „pekla“ – v žádném případě však v tom chápání, k němuž dospěla konvenční společnost – a do strachu. Sestup, který dospívající musí podstupovat, je tím, co lidi (včetně teenagerů samotných) děsí. Zároveň to v mnoha starších lidech vzbuzuje zármutek, protože kdesi uvnitř vědí, že právě tam *oni sami* potřebovali v době dospívání jít, ale nešli, a ve vzduchu před nimi se stále vznáší otázka, jestli už není příliš pozdě.

Prostřednictvím psychospirituálního dobrodružství adolescent dospívá k poznání, k jakému konání v životě se narodil, jakým darem disponuje, aby ho přinesl světu, jaká posvátná kvalita žije v jeho srdci a jak může dospět ke svému vlastnímu jedinečnému způsobu lásky a přinášení. Vstup do života duše je za velmi vysokou cenu, tvrdá zkušenost, psychická forma smrti. Neiniciovaný dospívající se nesnadno vzdává svého nároku na „dobrý život“. Pochopíme-li tuto skutečnost, musíme vynalézt nebo obnovit formy a metody iniciace duše.

Naše naděje spočívá v hlubším chápání dospívání.

VYNÁLEZ KOLA

Při své práci hlubinného psychologa, průvodce v divoké přírodě a ekoterapeuta jsem měl to privilegium pozorovat, jak se lidé vyvíjejí do jasně tvůrčí, sociálně angažované, hluboce naplňující dospělosti. Začínal jsem s velkou zvědavostí, jak lidé odhalují své životní údíly, své místo ve více než lidském světě. V roce 1981 jsem se kromě své pracovní doby psychologa ještě ponořil do provádění lidí současnou západní verzí prastarého mezikulturního hledání vize. Jednalo se o deseti až čtrnáctidenní zkušenost, jež zahrnovala čtyřdenní půst se současným pobytem o samotě v divoké přírodě.

Většina účastníků odcházela se srdcervoucími nebo duši oživujícími zážitky, vždy ale velmi rozmanitými. Začal jsem sledovat ona mnohá témata zkušeností a po čase se ukázalo, že se dělí zhruba do osmi seskupení, některá jsou zaměřená na emocionální léčení nebo otevírání srdce, jiná představují důvěrnou komunikaci nebo pouta s přírodou (často poprvé za život) a některá představují setkání s hlubokými mysterii.

Zajímalo mě, které faktory ovlivňují zážitky lidí při jejich pústu s hledáním vize. Shromažďoval jsem poznámky ze svých vlastních programů, stejně jako pozorování desítek dalších průvodců, které jsem znal. Postupně se vynořil jistý vzorec: reakce člověka na púst s hledáním vizí se zdála mít v první řadě spojitost s psychickým zráním a ve druhé řadě se jednalo o kombinaci záměru, s nímž se člověk do pústu pouštěl, a toho, jak průvodce chápal význam a potenciál této zkušenosti.

Během mých programů jsme s kolegy průvodci začali den před začátkem pústu předpovídat (jen sami mezi sebou a čistě pro naše vlastní studium) kategorii zážitku, s nímž se jednotliví účastníci při svém nastávajícím pústu setkají. Své hypotézy jsme zakládali většinou na elementárním modelu vývojových stadií. K našemu vlastnímu údivu byl náš odhad minimálně v osmdesáti procentech případů správný.

Ti, kdo se vraceli ze svého osamělého pústu s nejmysterióznějšími a svět nejvíc měnícími zážitky (jež jsme začali nazývat setkání s duší – odhalení obrazů, symbolů a témat osobního údělu), byli ti, kdo se nám na počátku jeví jako psychospirituálně nejzralejší. Téměř vždy byli ti samí lidé současně nejvíc doma v přírodě. Nebylo překvapující, když se tato poslední zkušenost ukázala být ve vzájemném vztahu s příběhem dětství bohatého na volně trávený čas v divokém světě přírody. Připadalo mi neobyčejně zajímavé, že tyto tři věci se zdají tak těsně spojené: dětství prožité v přírodě, osobnostní vyzrálост a hloubka zážitku při hledání vize.

Otázka, jak my lidé zrajeme k celistvosti, nebo nikoli, mě zcela pohltla, stal jsem se jí téměř posedlý. Zajímalo mě, proč se objevuje tolik zcela odlišných vývojových úrovní mezi lidmi jednotně považovanými za „dospělé“.

Například někteří z mých kolegů, kteří vedli to, co jsme nazývali „moderními přechodovými rituály“, hovořili o svých programech tak, že usnadňují velký přesun z dětství do dospělosti, jako kdyby se tento přechod uskutečňoval jedním rázem s laskavým přičiněním dvou až desetidenního prožitku v divočině. Hovořili tak, jako by bylo možné vzít *jakékoli* dítě nebo dospívajícího (nebo dokonce i staršího člověka) a provést ho rituálem přechodu a rychlou proměnou z něj mít dospělého. To vedlo ke znepokojujícím otázkám: A co takzvané stadium dospívání mezi dětstvím a dospělostí? Kdy se odehrávají přechody do a z *tohoto* stadia? Stane se někdo – ať už dítě, nebo adolescent – dospělým tak, že pouze projde přechodovým rituálem? Není nezbytný nějaký druh vývojové přípravy? A co vlastně skutečně myslíme *dospělostí*?

Jak v průběhu této knihy uvidíte, velkou víru mi dodává, že ty pokrokovější proudy naší společnosti začínají opět chápat důležitost přechodových rituálů v období významných životních změn. Ve skutečnosti je znakem zdravé společnosti to, že svým členům poskytuje takové rituály při mnoha významných životních změnách. Ještě větším povzbuzením pro mě však je, že začínáme chápat, že to, co se děje během jednotlivých životních stadií samotných, je pro náš vývoj o hodně důležitější. Přechodový rituál může splnit svůj zamýšlený účel jen tehdy, když člověk dostatečně pokročil ve vývojových úkolech předchozích životních etap.

Takže aniž bych to zamýšlel nebo si to přál, stal jsem se vývojovým psychologem... ale trochu jinak. Místo abych se věnoval konvenčnímu přístupu studia současné teorie nebo přispíval k výzkumu o „průměrných“ současných Američanech, trávil jsem velmi důvěrný čas – osm až čtrnáct dní v kuse – na místech v divoké přírodě s malými skupinami výjimečných lidí a prožíval mimořádné osobní, mezilidské, nadosobní a pozemské události. Já sám jsem samozřejmě prošel hlubokou a osobní proměnou – jednak prostřednictvím zážitků při asistování jiným s objevováním jejich duší a pak také při vlastních putováních do divokých říší za známé hranice západní mysli.

Začal jsem vytvářet a rozvíjet model životního cyklu pro to, co jsem objevoval, a pojmenoval jsem ho Dušestředné vývojové kolo.

TANEC PŘÍRODY A KULTURY

Po zhruba dva miliony let se my lidé vyvíjíme v rámci prostředí utvářecího stejnou měrou přírodou a kulturou/civilizací. Od počátku západní civilizace zhruba před pěti až deseti tisíci lety a zcela jistě v současné době jsou však naše životy stále méně sladěné s přírodou a stále víc s kulturou. Právě proto se mnohé kultury odchýlily od svého původu v přírodě a z toho vyplývá, že miliardy současných životů jsou radikálně odcizené od přírodního světa a kultury zcela postrádají integritu a schopnost přežít vlastní přírodním systémům.

Vzhledem k tomuto chápání lidského příběhu bylo mým prvním koncepčním záměrem spojeným s Kolem nahlížení každého životního stadia z perspektivy přírody stejně jako z pohledu (zdravé) kultury. Pokud je mi známo, neexistují žádné jiné vývojové modely v oblastech západní psychologie a současné západní spirituality, jež by pojímaly přírodu jako stěžejní koncepční prvek. (Tato absence smýšlení a konání založeného na přírodě je sama o sobě příznačná pro západní psychologii i západní kulturu.)

První volbou, kterou jsem musel učinit, bylo, jaký parametr používat coby ústřední charakteristiku každého stadia. Rozhodl jsem se pro *vývojový úkol* kvůli tomu, co jsem se naučil o nových přechodových rituálech. Pokud byl můj předpoklad správný – jestliže přechodový rituál zrealizoval skutečný vývojový posun jen u lidí, jejichž dřívější životní zkušenosti je na něj připravily – pak by bylo možné říct, že připravenost na přechod z jedné fáze do druhé je významným druhem úspěchu. A pokud hovoříme o vývojových úspěších, pak by v každém stadiu měly být s nimi spojené úkoly, jež by skýtaly příležitost k dosažení (nebo nedosažení) právě těchto úspěchů. Proto uvidíte, že každé z osmi stadií popisovaných v této knize – vždy po dvou pro dětství, dospívání, dospělost a stáří – je charakterizováno úkoly, jimiž se musí jedinec v tom kterém stadiu zabývat a vypořádat.

Mé chápání specifické podstaty každého úkolu vzešlo velkou měrou z nahlížení každého stadia objektivem přírody – jejich cyklů a rytmů

ztělesněných ve střídání ročních období a částí dne. Stále jsem se vracel k jedné konkrétní otázce: „Vzhledem k tomu, že jsme my lidé stejnou součástí přírody jako cokoli jiného, co by mohly tyto archetypální vzorce – rytmy Slunce a Země – naznačovat o tom, jak by se měl odvíjet lidský život?“ (V průběhu procesu se prosadilo i několik dalších konceptů kromě přírody jako předlohy. Detaily najdete popsané ve 3. kapitole.)

Jak model získal tvar a dozrál, ukázalo se, že v každém stadiu není jeden, ale dva úkoly, nebo v některých případech jeden úkol o dvou rozměrech. Po léta mi tato dualita připadala prostě jen zajímavá a nepřikládám jí žádný zvláštní význam. Pak jsem si ke svému úžasu jednoho dne všiml, že se zde vlastně opakuje jedno hlubší a neměnné ústřední téma. V každém stadiu jeden úkol (nebo jedna dimenze jediného úkolu) souvisel s přírodou – s nořením se hlouběji do naší lidské podstaty/přirozenosti a s prohlubováním naší příslušnosti k širší přírodě – a druhý s naším vztahem ke kultuře. A navíc se zde projevovalo jisté dynamické napětí, nezbytné dvojčinné působení mezi úkoly přírodními a kulturními v každém stadiu. Okamžitě jsem si uvědomil, že tomu nemůže být jinak. Přesto mě však uvádělo v úžas, že trvalo tolik let, než jsem si toho všiml, zejména s ohledem na skutečnost, že jsem od začátku měl v úmyslu, aby Kolo bylo věrohodné jak v oblasti přírody, tak kultury.

Ukázalo se, že tento neustále proměnlivý tanec mezi přírodou a kulturou/civilizací je jednou z hlavních hybných sil, jež nás činí lidmi. Zdá se to jako pravdivé jak pro náš individuální vývoj, tak pro naši kolektivní evoluci coby druhu. Lidská ontogeneze je formována výrazně víc kulturními vlivy než ontogeneze jakékoli jiné známé životní formy. A přece, jak jsme viděli, bezvýhradné zkušenostní základy v přírodě jsou pro nás stejně nezbytné – jejich absence vede k patologii a sebezdestrukci.

Po tomto objevu dvojí podstaty vývojových úkolů následovalo další, ještě překvapivější zjištění, jež se při ohlédnutí nazpět zdálo být stejně zjevné: současná západní společnost minimalizuje, potlačuje nebo ignoruje úkol spojený s přírodou v každém životním stadiu, zejména v těch prvních třech. Již se nesblížíme s naší přírodní/přirozenou divočinou, svou pravou lidskou podstatou. Spíš se od ní vzdalujeme. U většiny lidí

v dnešním světě se osobní růst zastavuje ve třetím z osmi stadií v důsledku našeho odcizení od přírody – jak od té vnitřní, vlastní přirozenosti a podstaty, tak od té větší vnější. Toto odcizení je kromě toho současně příčinou i následkem dysfunkční kultury. Každá další generace má obtížnější podmínky pro vyzrávání, což vede k utváření kultur méně schopných usnadňovat zrání následujících generací – spirála klesající stále níž.

Kolo života se zabývá úkoly spojenými s přírodou i s kulturou v každém životním stadiu a navrhuje, jak se můžeme dostat zpět na správnou cestu toho, co s námi jako lidmi příroda zamýšlí.

HOMO IMAGINENS

Mým třetím významným zjištěním bylo, že záměr přírody není neměnný. Tento záměr samotný se vyvíjí od samého počátku lidského příběhu: jak jsme v současnosti uzpůsobeni ke zrání v celistvost není úplně to samé, jak tomu bylo v minulosti.

Jedna věc, kterou jsme se dozvěděli od Thomase Berryho, například je, že moderní věda a kosmologie od nás vyžadují, abychom o světě uvažovali jako o rozvíjejícím se nejen ve stále se opakujících cyklech, ale rovněž v jednosměrné, vpřed postupující, neopakující se dráze evoluce a transformace. Vše ve vesmíru se neustále pohybuje do zcela nového prostředí, zcela nových vývojových sekvencí. Naše existence se odvíjí v panoramatickém oblouku stejně jako v opakujících se vzorcích.

To je v dějinách lidstva poměrně nová myšlenka a je to myšlenka revoluční. Starší model stále se obnovujících cyklů – například opakující se rytmy dne, Měsíce, ročních období a vývojových stadií rostlin a živočichů – nacházíme v tradičních, klasických a domorodých názorech. Oproti tomu model ireverzibilní trajektorie – například vesmír vznikl před zhruba 14 miliardami let a stále se rozpíná, ptáci se vyvinuli z dinosaurů, lidé z opic a veškerý život v podstatě z prvotních jednobuněčných organismů – je náhledem, jež nalézáme v moderní kosmologii a biologii.

Tento druhý náhled Thomas označuje jako „časově vývojový model“. ¹³ Jeho nejvýznamnějším tvrzením je, že náš přístup k vývoji čehokoli musí nyní zahrnovat oba modely – jak kruhu, tak oblouku (v jistém smyslu ženského a mužského), jež společně popisují pohyb spirály prostorem a časem.

Při použití tohoto stěžejního náhledu na lidskou evoluci musíme rozlišovat, že ačkoli se naše individuální životy stále odvíjejí ve známém v přírodě zakořeněném cyklu (jako v Kole), jako druh se nicméně vyvíjíme stále novými způsoby. Cyklus lidského života se vyvíjí sám o sobě. Takže ačkoli Kolo má podobu kruhu, neznamená to automaticky, že jsme těmi samými lidmi, jakými jsme byli před padesáti, deseti nebo dokonce před dvěma tisíci lety. Vyvíjíme se i jako druh. Stále se ještě nacházíme na cestě evolučního dobrodružství.

Jeden nedávný vývojový aspekt, který můžeme identifikovat v našem vývoji coby druhu – ústřední fenomén koncepce Kola – má co do činění s oním podivným obdobím, jež nazýváme dospíváním, adolescencí. V jistém smyslu je dospívání poměrně nový jev. Samotné slovo *adolescence* se nepoužívalo k označení stadia lidského vývoje až do roku 1900, než Stanley Hall získal jako první Američan doktorát v psychologii. Došel jsem k přesvědčení, že moderní adolescence představuje potenciální evoluční pokrok, ale takový, který jsme ještě nezačali naplňovat.

Mikrobiologové nám říkají, že náš genetický kód je na 98,6 procenta shodný se šimpanzy a že to 1,4 procenta je většinou předurčováno trváním (tedy pozvolností) našeho vývoje v dětství (neotenie). Jinými slovy hlavní část toho, co nás lidi odlišuje od primátů, je relativně dlouhá fáze našeho individuálního vývoje před dosažením dospělosti.

Zdá se, že dospívání je vyvíjející se stadium růstu, stadium postupně se odlišující jak od dětství, tak od dospělosti. Jak jdou tisíciletí, my lidé zrajeme stále pomaleji a v průměru se dožíváme vyššího věku. Spíš než známkou psychického úpadku nebo biologické chyby může být moderní adolescence důkazem evoluční trajektorie, významnou výhodou, kterou jsme ještě nepochopili nebo z ní nemáme užitek. Delší mládí umožňuje, avšak nevyžaduje, plnější zrání. Je možné, že posledních deset tisíc let

jsme se vyvíjeli jako druh, ale stávali se méně zralými jako jedinci. Nyní máme příležitost vypěst také.

Co se týče evoluce, mohli bychom zajít až ke spekulacím, že v procesu vývoje je nový rozměr lidského druhu, nebo že současný lidský druh prochází jakousi kolektivní mutací a ona inovace nespočívá tolik v naší viditelné anatomii, jako spíš ve změně našeho způsobu a schopnosti fungování vědomí. V samém jádru tohoto předpokládaného posunu v lidském vědomí leží jako nejvýznamnější faktor výrazně rozšířená a zesílená schopnost imaginace, schopnost, jež pro svou plnou realizaci vyžaduje zdravou moderní adolescenci.

Aby bylo možné pochopit důležitost intenzivnější imaginace, musíme si nejprve uvědomit, že člověk je jediným známým stvořením, jež disponuje schopností představovat si alternativní budoucnosti (a vytvářet je s použitím symbolického jazyka a palců na ruce stojících proti ostatním prstům).¹⁴ To platilo o lidech od počátku, nyní však tato schopnost nabývá významu mnohem klíčovějšího než ve kterémkoli předcházejícím okamžiku vývoje Země a podle všeho i vesmíru. V jednadvacátém století se lidstvo musí naučit používat svou imaginaci hledící vpřed nejen samo pro sebe, ale rovněž ve prospěch všech ostatních druhů. Jak píše Thomas: „Ve velkém měřítku nyní určujeme vývoj země, který kdysi určoval nás. Celistvějším způsobem bychom mohli říct, že země, jež vládla v dřívějším období sama sobě, nyní do značné míry vládne sama sobě skrze nás.“¹⁵ V dobrém i zlém (a doposud nepochybně ve zlém) se lidstvo stalo dominantním jevem na této planetě, tak významným jako jakákoli geologická síla minulosti nebo přítomnosti.¹⁶

Z tohoto důvodu má naše schopnost představit si nesčetné fasety realizovatelné budoucnosti mnohem významnější souvislosti a příležitosti než kdy dřív. Představujeme si nyní nejen sami pro sebe, ale pro všechna pozemská stvoření. Vysoce kvalifikovaná imaginace s rozlišováním jemných rozdílů – používaná nejen několika, ale většinou lidí – nyní nabývá nejzásadnějšího významu pro přežití. Jako druh musíme pokračovat za veškeré dřívější fungování naší jedinečné lidské imaginace.

„Nemůžeme záměrně tvořit, pokud si nejsme schopni nejprve představit,“ píše moje kolegyně, autorka a badatelka v divočině Geneen Marie Haugenová. „Imaginace je možná nejzásadnější, výhradně lidskou schopností – vytvářející současně krize neřešitelných dilemat naší doby a dveře skrze ně.“ Před mnoha lety poprvé použila výraz *Homo imaginens* při popisu našeho vyvíjejícího se vědomí, naší cesty do budoucnosti. „*Homo, humánní (lidský)* a *humus*, to vše jsou slova, o nichž se předpokládá, že vzešla z jednoho společného základu – ze Země. *Homo imaginens* by tudíž bylo možné přeložit nejen jako představující si/imaginující člověk, ale také jako představující si Země.“¹⁷ Mohli bychom spekulovat o tom, že Země se snaží představovat si skrze nás svou vlastní budoucnost. Psycholog Thomas Moore v pozdější době použil téměř identický výraz *Homo imaginans*.¹⁸

Víme, že geo-biologické společenství planety Země vyniká ve své schopnosti plodit nespočet nových forem a druhů, aby využilo příležitosti a naplnilo potřeby v rámci své neustále se vyvíjející a sebeorganizující sítě života. To se přihodilo například před dvěma miliardami let, kdy veškerý pozemský život získal formu prvotních, jednobuněčných anaerobních bakterií (prokaryont) žijících v oceánech. Vedlejším produktem jejich metabolismu byl kyslík, který byl pro ně jedem. Produkovaly ho tak ohromné množství, že došlo k významné změně v zemské atmosféře a prokaryonty se začínaly dusit ve svém vlastním odpadu. A tehdy se objevila nová forma života – bakterie, jež žily z kyslíku (eukaryonty). Bez tohoto transformačního momentu mohl život na zemi v onu dobu skončit.

A my se nyní nacházíme v podobném klíčovém okamžiku. Lidský druh produkuje tolik toxicity a odpadu – a opět radikálně mění atmosféru planety (a zemi a vodstvo) – že jeho vlastní přežití je velmi nejisté. Kdyby Země ve své hojné plodnosti měla dát vzniknout novému lidskému druhu, pak by nyní byla vhodná chvíle.

V roce 1988 Thomas Berry rovněž naznačil tuto možnost nového druhu: „Protože se přesouváme do nového mytického věku, není žádný velký div, že v celém řádu země-lidstva dochází k jistému druhu mutace. Vynořuje se nový model toho, co znamená být člověkem.“¹⁹

Tři nejpravděpodobnější indikátory nově se objevujícího lidského modelu jsou následující; vlastnosti, jež se (zatím ještě) nenacházejí u žádného současného člověka ze Západu, ani z tradičních domorodých národů.

- Univerzální uvědomování si evolučního oblouku ve vývoji světa. To je časově-vývojová perspektiva obsažená v příběhu univerza založeném na vědeckých informacích. Nejen se změní svět, ale my budeme transformováni jako druh, když kolektivně pochopíme a naučíme se žít z vědomí, že (a) vesmír pokračuje ve svém vývoji, (b) my lidé jsme jak součástí, tak zásadním způsobem této evoluce a (c) v souvislosti se Zemí, přinejmenším, máme my lidé nyní rozhodující úlohu v tomto vývoji. Lidstvo jako celek se nikdy dřív nesetkalo s tak psychiku ovlivňující myšlenkou nebo s tak až děsivou planetu formující odpovědností.
- Univerzální vizionářská schopnost. Po většinu lidské historie byl největší vývoj vizionářských schopností omezen na pár výjimečných jedinců v každé komunitě (šamany, proroky, vizionáře atd.). Nyní musí tuto schopnost hlubinné imaginace u sebe kultivovat všichni dospělí, máme-li vytvořit životaschopné kultury.
- Zdravá současná adolescence. Jak jsem naznačoval, ještě jsme stále nepochopili potenciál a přínos tohoto nového vývojového období, jež zahrnuje ne jedno, ale dvě odlišná stadia s různými, dokonce odlišnými úkoly. Dnešní adolescence umožňuje ucelenější a směřovaný vývoj hluboké lidské imaginace, našich vizionářských schopností. Tato možnost je ústředním rysem čtvrtého stadia Kola života (jak uvidíme v sedmé kapitole). Představivost by mohla být dost dobře jedinou a nejdůležitější schopností, již je třeba v dospívání kultivovat. Bez této kultivace není možné nikdy dosáhnout opravdové dospělosti.

Má první kniha, *Soulcraft*, je poněkud propracovaný popis čtvrtého stadia (Kokonu), o němž uvažuji jako o pozdní adolescenci, období,

v němž intenzivně zkoumáme mysteria přírody a duševna při přípravách na iniciaci do opravdové dospělosti. V Kokonu, jde-li vše dobře, jsme obdařeni vizí nebo zjevením našeho jedinečného místa na světě. Rozhodneme-li se pro praktické ztělesnění této vize, vstupujeme do dospělosti.

PĚT ASPEKTŮ KOLA

Kolo života představuje ne jednu, ale pět záležitostí:

- mapu neboli příběh optimálního lidského vývoje,
- sadu instrukcí pro individuální psychické léčení a dosahování celistvosti,²⁰
- koncepční nástroj pro utváření zdravých lidských komunit a společností trvale udržitelného života,
- hlubinnou kulturní terapii – způsob léčení a transformace našich existujících lidských společností,
- náčrt nastávajícího stadia lidské evoluce.

Mapa neboli příběh optimálního lidského vývoje

Lidskému životnímu cyklu je nejlépe možné porozumět jako příběhu. Kolo vypráví příběh o osmi dějstvích o stávání se plně člověkem a nabízí mapu pro dosažení místa určení. Je to současně model, jak by se lidský vývoj mohl ubírat k moderní, dušestředné společnosti udržitelného života – hypotetické, a jak se ubírat *může a ubírá* nyní v naší existující egocentrické společnosti, je-li dostatečná podpora ze strany oduševnělých rodičů, učitelů, sítě širší rodiny, škol, náboženských organizací a sociálních programů.

Kolo je *ekocentrické (ekostředné)* v tom, že vytváří model individuálního lidského vývoje z pohledu přírodních cyklů, rytmů a vzorců. Přírodní svět nás nejen živí, šatí a dává nám přístřeší, nabízí nám spojení s posvátnými mysterii, daruje nám takové poklady jako květiny, drahokamy a mořské lastury, jež si můžeme vzájemně nabízet jako dary,

inspiruje naši hudbu a umění, ale rovněž prostupuje a vede každým zvoleným krokem našeho zrání, pokud mu to dovolíme. Kolo je ve své podstatě biologické děje napodobujícím modelem lidského vývoje. V polovině případů ho nazývám Ekocentrickým vývojovým kolem.

Kolo je též *dušestředné* ve dvou ohledech. Zaprvé ukazuje, jak se duše pokouší řídit náš individuální vývoj. Zadruhé předpokládá, že ústředním cílem zrání je vědomé odhalování a ztělesňování našich duší. Mohlo by být stejně tak nazýváno Dušestředným vývojovým kolem.

Vzhledem k tomu, že duše je nejniternějším jádrem lidské podstaty a přirozenosti, mohli bychom poukazovat na to, že jsme-li vedeni duší, jsme vedeni přírodou. Duše i větší vnější přirozenost, příroda, nás skutečně vedou v našem individuálním vývoji, ať o toto vedení požádáme, či nikoli. Víme-li však, jak naslouchat, můžeme získat mnohem větší prospěch. Život v adolescentní kultuře nám nezapovídá přístup k dušestřednému vývoji. Pomoc přírody a duše je dostupná všude. V naší vlastní společnosti se výrazně menší část lidí i přes kulturní překážky vyvíjí cestou zaměřenou na duši. Duše nám přichází spolehlivě na pomoc prostřednictvím našich snů, hlubokých emocí, lásky, tichého hlasu, jenž nás vede, synchronicit, zjevení, tušení a vizí a občas také v podobě nemocí, nočních můr a hrůz.

I příroda podporuje náš osobní rozkvět (jsme-li jí jakýmkoli způsobem poklidně vystaveni) prostřednictvím spontánních projevů, skrze svou krásu, sílu a zrcadlení, uchvacující rozmanitostí svých druhů a prostředí, skrze Měsíc, Slunce, hvězdy a galaxie.

Nahlédneme-li do životopisů těch nejuznávanějších géníů, umělců a vizionářů, zjistíme, že většina z nich prošla hlubokými pohrouženími do divoké přírody, zejména v dětství, a že všichni byli velmi citliví k projevům hluboké imaginace duše.²¹

Třebaže Kolo rezonuje s životními cestami mnoha tradičních národů, není popisem jejich přístupu k individuálnímu vývoji.²² Spíše se jedná o model skryté struktury zdravých životních stadií, jimiž prochází současní lidé ze všech kultur včetně těch nejzdravějších a nej kreativnějších jedinců ze Západu.

Těchto osm vývojových stadií dohromady tvoří jediný příběh, příběh hluboce naplňujícího, přesto však cele lidského života. Příběh, jež Kolo vypráví, je velmi odlišný od toho, který většina lidí v současnosti prožívá. Nyní potřebujeme nové příběhy, abychom je spolu navzájem sdíleli, nové příběhy k žití ve světě, tedy příběhy, jež učiníme skutečnými žitím našich vlastních verzí na jejich témata. Jak naznačuje David Korten, nejobtížnějším a nejzásadnějším aspektem Velkého obratu by mohla být změna našich příběhů. Kolo poskytuje vedení pro posun v příbězích našich individuálních a kolektivních životů.

Sada instrukcí pro individuální psychické léčení a dosahování celistvosti

Existují dva obecné přístupy k ulehčení psychických problémů: zaměřený na patologii a zaměřený na celistvost (holistický). (To platí pro zdravotní problémy i v širším měřítku.) Při použití přístupu zaměřeného na patologii se ptáme: „Jaké příznaky dysfunkce tato osoba vykazuje a co je možné udělat pro odstranění těchto příznaků a/nebo této dysfunkce?“ Běžné psychické potíže zahrnují úzkost, depresi, posedlost, poruchy příjmu potravy, závislosti a mánie. Povrchní verze patologického přístupu se jednoduše pokouší odstranit nebo potlačit behaviorální, somatické nebo emocionální symptomy. Hlubší přístup se snaží pochopit psychodynamiku dysfunkce a pak podporovat léčebný proces zaměřením se na hlubší příčiny.

Všechny přístupy zaměřené na patologii začínají a končí u zaměření na symptomy: nevíte, co je potřeba (pokud vůbec něco), dokud se neobjeví příznaky, a nevíte, zda byl váš zásah úspěšný, dokud příznaky nezmizí.

Některé přístupy zaměřené na patologické jevy věnují pozornost pouze jedinci, jiní považují problémy jedince za symptomy širšího systému, jehož je jedinec členem (jeho rodiny, školy nebo společnosti). Systémová perspektiva se širším záběrem, kterou nalezneme mezi ekopsychology, uvažuje o patologiích jedince jako o symptomech nemoci celého

prostředí, nemoci způsobené lidskou činností, jako o symptomech poruchy našeho vztahu člověka s přírodou.

U holistického přístupu naopak není dysfunkce středem zájmu. Mísoto toho se ptáme: „Jaké kvality nebo možnosti/schopnosti chybějí u tohoto člověka ve ztělesňování jeho celistvosti a co je možné pro jejich kultivaci udělat?“ Cílem je podpořit a pěstovat něco funkčního a naplňujícího místo odstraňování něčeho dysfunkčního a ubíjejícího. Postrádané psychické kvality mohou například být nevinnost, zvědavost, uvědomování si těla, hluboká úcta k přírodě, tvořivost a rozvoj hodnot a ctností. Schopnosti celistvosti zahrnují sociální dovednosti, kulturní povědomí, emocionální a imaginační schopnosti, řešení konfliktů a samostatnost.

Třebaže může být identifikace symptomů v holistickém přístupu užitečná, není potřeba čekat na znamení, že něco je „špatně“, než zhodnotíte ztělesňování celistvosti vlastní nebo u jiného člověka. *Jsou-li* pozorovány příznaky, nahlíží na ně holistický přístup jako na indikátory kvalit celistvosti, jež se duševno pokouší aktivovat – místo aby je bral jako něco dysfunkčního, co je třeba odstranit. Symptom je respektován jako zpráva od celistvosti člověka a stává se průvodcem na cestě k identifikování toho, co je potřeba podpořit a kultivovat.²³

Holistický předpoklad je takový, že většina dysfunkcí a jejich příznaků se vyřeší v průběhu obnovování a nastolování celistvosti, jež je mnohem víc než jen vyléčením. Jakákoli dysfunkce je sama o sobě nahlížena jako příznak – ohrožené nebo nerealizované celistvosti. V úspěšném přístupu zaměřeném na patologie je oproti tomu patologie vyléčena, celistvosti je však zřídka dosaženo, dokonce o to ani není snaha.

Například u holistického přístupu ke sklíčenosti, depresi (čímž nemám na mysli smutek, ale neintegrované emoce) jsou jen zřídka používána antidepresiva (která holistický náhled vnímá primárně jako blokátory symptomů), ale i uvolnění prožitkem a asimilace emocí – například zármutku po nějaké hluboké ztrátě – by bylo považováno pouze za částečné léčení. Holistický lékař by navíc vedl truchlícího k plnému rozvíjení jeho emocionálních dovedností (včetně emočního přístupu prostřednictvím tělesného prožitku následovaného intrapsychickým vhladem a adaptivní

akcí nebo afektivním vyjádřením), neboť takové schopnosti jsou zásadní součástí celistvosti každého člověka.

Přístup zaměřený na patologie je reaktivní (eliminuje dysfunkce, když se objeví), zatímco holistický přístup je proaktivní (kultivuje celistvost, ať jsou, nebo nejsou přítomny nějaké pozorovatelné příznaky) a je možné ho používat kdykoli, pravidelně a takřka u každého.

Stěžejním prvkem holistického přístupu k individuálnímu vývoji je mapa neboli model psychické celistvosti. Bez toho neexistuje žádný systematický způsob jak posoudit, které prvky celistvosti scházejí. Potřebujeme mapu nebo model, jež jsou citlivé, funkční, dostatečně diferencované a s jemným rozlišováním a současně realistické a přístupné výjimečnému. S takovou mapou nebo modelem můžeme posoudit celistvost člověka nezávisle na symptomech – ve skutečnosti bez jakéhokoli identifikování symptomů.

Kolo je modelem lidské celistvosti rozděleným do osmi životních stadií. Pro každou fázi života je zde soubor kvalit a schopností, u nichž se očekává, že je zdravý člověk bude v tomto stadiu rozvíjet. Kolo je tedy možné použít jako nástroj pro vyhodnocení deficitů v celistvosti. Popisováním, jak je každá z vývojových kvalit a schopností kultivována, Kolo rovněž poskytuje konkrétní instrukce pro vypořádání se s vývojovými deficity. Jedná se o speciálně ekopsychologickou verzi holistického přístupu k individuálnímu vývoji, jenž na lidskou celistvost nahlíží skrze objektiv přírodních vzorců a cyklů, které samy o sobě vždy fungují holisticky.

Kolo ukazuje, že neobvyklejší psychické symptomy jsou důsledkem zanedbávání vývojových úkolů v prvních třech stádiích života. Ideální reakcí je se s těmito úkoly vypořádat – ať už s odbornou pomocí, nebo bez ní. (Závažné symptomy jako sebevražedné myšlenky nebo akutní emocionální trauma musí být řešeny samozřejmě nejdřív, nejlépe zkušeným odborníkem.)

Holistický přístup skýtá možnosti daleko přesahující metody prevence. Vezměte si například užívání drog dospívajícími. Běžné preventivní snahy zahrnují vzdělávání o negativním působení drog, přesvědčování

dospívajících, aby „prostě řekli ne“, alternativní protidrogové aktivity zaměřené na dospívající, poradenství pro závislé, pozitivní a negativní posilování (lákadla a hrozby) a uvěznění. Všechny tyto „léčebné metody“ jsou reakcemi na samotné užívání drog jako symptom. Holistický přístup k užívání drog se oproti tomu nesoustředí primárně na drogy, ale nabízí dospívajícím příležitost zabývat se svými vývojovými deficity prostřednictvím široké škály zkušeností, deficity, jež nemusí mít žádný zjevný vztah k užívání nebo zneužívání drog. Jedním z běžných deficitů celistvosti mezi drogy zneužívajícími dospívajícími je nenaplněná a zcela přirozená touha po přímém prožívání mysterií života. V západních společnostech se jedná o běžný deficit způsobovaný téměř absencí kulturních praktik pro naplňování normálního rysu celistvosti v dospívání. Adekvátní holistický přístup k užívání drog dospívajícími musí mezi jiným zahrnovat poučení o účinných a vhodných metodách pro dosahování změněného stavu vědomí a poznávání mysterií přírody a duševna.

Jiný příklad se týká současné epidemie dětské deprese, obezity a poruch pozornosti/hyperaktivity (ADHD). Všechny tři problémy se nejčastěji léčí pomocí medikamentů a behaviorální terapie s velmi omezeným skutečným úspěchem. Výzkum prováděný v poslední době naznačuje, že tyto dysfunkce jsou příznakem deficitů v celistvosti, zejména nedostatkem těch kvalit, k jejichž probouzení dochází při čase stráveném volným pobýváním a hrami v přírodě, kvalit jako je zvědavost, představitivost, tvořivost, láska k poznávání nového, intimita a radost. Výzkum ukazuje, že děti s těmito poruchami, mají-li možnost pobývat pravidelně bez nějaké konkrétní organizované činnosti po určitý čas v přírodě, vykazují významný pokles deprese, obezity a ADHD. (Více informací na toto téma najdete v páté kapitole.)

Klíčovou hypotézou pramenící z holistického používání Kola je, že potřeby „mentálního zdraví“ velké části problémových dětí, dospívajících i starších osob by bylo možné mnohem lépe řešit tím, že se jim dostane pomoci s jejich nedokončenými vývojovými úkoly z prvních tří stadií života, než psychoterapiemi zaměřenými na patologie a symptomy potlačující medikací.

Další hypotéza praví, že důvodem názorně se projevující účinnosti stále populárnějších terapií založených na divoké přírodě je, že jejich prostřednictvím dochází ke kultivaci specifických dimenzí lidské celistvosti, jež současné společnosti zanedbávají. Nejdůležitější mezi těmito dimenzemi je niterné, emocionální a imaginativní objevování kouzla přírody, tedy něco normálně probíhající ve zdravém středním dětství (druhé stadium na Kole). Tento druh přírodního studia volá po pravidelných pobytech pod širým nebem v přírodním prostředí, nevyžaduje však plnohodnotné místo ve zcela divoké přírodě. Mezi ostatní dimenze patří vyjasnění hodnot, rozvoj emočních schopností a samostatnosti a získání ekologické odpovědnosti – vše běžně dosahované ve zdravém raném dospívání (třetí stadium Kola), a vše, co může být pěstováno i mimo místa v divoké přírodě.

Třetí hypotéza, jež vyplývá z vývojového holismu – možných je mnoho – je, že projevující se účinnost meditace coby psychoterapeutického doplňku vychází ze skutečnosti, že obnovuje rozměr celistvosti ideálně zachovávaný a ochraňovaný v raném dětství (první stadium Kola), vzácně však udržované lidmi v patologicky adolescentních společnostech, konkrétně schopnost soustředění na přítomný okamžik nebo nevinnost.

Koncepční nástroj pro utváření zdravých lidských komunit a společností trvale udržitelného života

To je třetí z pěti aspektů Kola.

Zdravá společnost je mimo jiné trvale udržitelná, spravedlivá a soucitná. Je udržitelná, protože je jednoznačně organizovaná jako nedílný prvek širšího společenství planety Země. Buduje pro sebe to pravé místo, jež prospívá jak vlastním lidem, tak širší geo-biologické komunitě, jejímž je členem. Je to společnost spravedlivá, protože poskytuje rovné příležitosti a prospěch *všem* lidem. Je soucitná, protože sdílí své bohatství se všemi ostatními společnostmi a s širší sítí života. Nezneužívá jiné lidi ani druhy bytostí. Zdravá společnost rovněž přijímá a oslavuje naše okouzlené lidské smysly, těla a emoce a podporuje naše imaginativní zkoumání mysterií duševna a přírody.

Kolo coby koncepční nástroj nepředepisuje žádné konkrétní verze společností trvale udržitelného života. Jakákoliv komunita – ať už se jedná o rodinu, vesnici, nebo národ – ho může naopak využít na pomoc při utváření své vlastní verze ekocentrické kultury. Pro kultivaci autentické, funkční společnosti musí být konkrétní koncepční nástroj ukotvený ve sdílných zkušenostech jednotlivých svých členů stejně jako ve snech sdílených většinou svých lidí.

Takovou společnost není možné vytvořit jednoduše tak, že si někdo sedne a naplňuje ji, bez ohledu na to, jak osvícení mohou být tvůrci nebo jejich principy. Vzniká jedine prostřednictvím přirozeného procesu kulturní evoluce podněcovaného duší prostoupenými činy. Konkrétní podoba, kterou na sebe společnost vezme, je nepředvídatelná. Coby transkulturní Kolo respektuje a vyžaduje kulturní různorodost.

Primárním způsobem, jak Kolo funguje coby konstrukční nástroj pro zdravé společnosti, je napomáhání komunitám ve vytváření a realizaci vývojových praktik – zejména v oblasti rodičovství, vzdělávání a iniciačních praktik pro děti a dospívající – jež umožňují optimální úroveň individuálního zrání. Pokud to společnost provádí, plodí opravdové dospělé a starší, kteří zase na oplátku skrze své životy a práci utvářejí specifické kulturní formy, jež jsou autentické, živé a účinné, protože vycházejí z duše, tedy, dá se říci, z podstaty a přirozenosti, z přírody. Jinými slovy Kolo má při vytváření zdravých kultur nepřímý vliv. Může komunitám pomáhat v nastolení podmínek pro vývoj zralých jedinců, kteří zase následovně budují život podporující kulturní praktiky a zvyky (včetně těch, kteří se pouštějí do vytváření škol, státní správy, spirituálních organizací a ekonomik).

Kolo je tedy model hlubinné struktury konstruovaný tak, aby byl transkulturní. Je hlubinně strukturální v tom, že charakterizuje stadia života a přechody mezi nimi vzhledem k jejich podstatě, hloubce nebo významu, nikoli podle jejich konkrétních kulturních praktik, tradic, mýtů nebo obřadů. Vývojovému pokroku v rámci jakéhokoli stadia přispívá intrapsychický a interpersonální význam toho, co jedinec a jeho komunita činí, v protikladu ke konkrétním kulturním praktikám, v nichž se

angažuje. Jsou to smysl a vývojové souvislosti jeho činů, co je podstatné, nikoli konkrétní kulturní formy a styly, jejichž prostřednictvím jich dosahuje.

Čtenáři obeznámení s prací biologa Ruperta Sheldrakea mohou poznat, že Kolo je popisem „morfického pole“, jež představuje základ lidského psychospirituálního vývoje.²⁴ Morfické pole je skrytý formativní vzorec sebeorganizujícího systému, jako je například dub, medvěd, člověk, ekosystém, Země, Mléčná dráha nebo vesmír. Morfické pole znázorňované Kolem dává celému lidskému životnímu cyklu jeho rozlišovací charakter. Řeceno slovy Buckminstera Fullera, Kolo identifikuje přírodou vytvořenou „modelovou integritu“ lidského vývoje. A vypůjčíme-li si jednu myšlenku od fyzika Davida Bohma, Kolo odpovídá „vnitřnímu řádu“ lidského zrání. Bohmův výraz odkazuje na generativní pole tvořící základ konkrétní projevené formy od atomů přes lidi až po galaxie.²⁵

Jako jeden příklad – ve čtvrtém stadiu Kola vyžaduje vývojový pokrok, aby se člověk zatoulal dál od známého „domova“ svých adolescentních způsobů přináležení, konání a bytí. Musí, jak praví básnířka Mary Oliverová „(kráčet) dál a dál do světa“.²⁶ Jeho kultura významně ovlivňuje *způsob*, jímž své putování uskuteční, stejně jako to dělá jeho pohlaví, fyzický stav, psychický temperament, věk a bioregion. V jedné kultuře ho jeho putování může zavést geograficky daleko od rodného města nebo vesnice. V jiné kultuře bude mít geografický pohyb pro skutečnou hloubku jeho putování jen malou důležitost. Zásadní není, zda se zapojí do této praxe nebo nějaké jiné, zda podstoupí ten či onen rituál, ale skutečnost, že putování změní jeho vztah ke světu, že opustí domov své adolescentní identity a překračování hranic jej zavede do mystérií přírody a duševna. Tyto změny v hlubinné struktuře jsou nezbytné pro udržení modelové integrity čtvrtého stadia a tím celého Kola a vztahu člověk-Země.

Jen model lidského vývoje zaměřený na hlubinnou strukturu se může přiblížit svému cíli – být transkulturní. Jinými slovy řečeno, Kolo samo o sobě není duchovní cestou, je však konstruováno tak, aby bylo

kompatibilní s většinou z nich. Konkrétní spirituální disciplína je na tradici založená metoda pro dosažení jednoho nebo více spirituálních cílů. Kolo vytváří prostor pro všechny spirituální cíle bez odlišování jednotlivých tradic vedoucích k jejich dosažení (s výjimkou příležitostného názorného příkladu) a osvětluje vztah mezi spirituálními cíli a dalšími vývojovými cíli, stadii, archetypy atd.

Jiný příklad. To, co činí člověka skutečným starším, stařešinou, nemá nic společného s biologickým věkem, počtem pravnoučat, duchodem, dokonce ani s úspěchy dosaženými v určitém řemesle či pracovní kariéře. Spíš to souvisí se způsobem přináležení ke světu, způsobem, jenž je vědomě soustředěný na duši více než lidského společenství.

Kromě toho, že je transkulturní, je Kolo i neutrální vůči jednotlivým pohlavím, je ztělesněním hluboké struktury jak mužského, tak ženského vývoje. Zatímco mezi muži a ženami a cestou, jíž se vyvíjejí, jsou zjevné rozdíly, nacházejí se tyto rozdíly buď na povrchu (v odlišných stylech) nebo ve středních hloubkách (sociální praktiky a psychická dynamika, s nimiž jsou výsledky v hlubinné struktuře dosahovány). Rozdíly mezi muži a ženami na povrchu a ve střední hloubce jsou největší v raném dospívání (třetím stadiu). Jelikož se jedná o stadium, v němž západní společnosti ustrnuly, a protože naše společnosti nejsou formovány hlubinnými strukturami lidského vývoje, zdají se nám mezipohlavní rozdíly větší a definitivnější, než ve skutečnosti jsou.

Se sociálními pokroky přinášenými feminismem na konci dvacátého století se objevila tvrzení, že zdravý ženský vývoj se odlišuje od vývoje mužského a že uplatňování mužských vzorců na ženy je pokračováním staletí trvajících útlaku patriarchátu. Sice souhlasím, můj pohled na tuto otázku je však poněkud odlišný. Není ani v nejmenším sporu o tom, že ženy (stejně jako většina mužů z nižší a nižší střední třídy) v patriarchálních společnostech byly utiskovány ekonomicky, v oblasti vzdělání i politicky, ale jak muži, tak ženy byli odříznuti od duše a přírody a obě pohlaví v důsledku toho čelila a dosud čelí velkým obtížím při zrání. Ačkoli se zdravý ženský vývoj liší od patologicky adolescentního vývoje mužského, liší se od něj stejně tak zdravý vývoj mužský.

Základní otázkou týkající se útlaku není záležitost vztahů mezi pohlavími nebo mezi jednotlivými rasami, ale mezi egocentrismem a dušestředností. Podle mého názoru hlavním problémem patriarchálních (a matriarchálních) společností je jejich patologicky adolescentní egocentrismus, který vytváří útlak mezi ekonomickými třídami, nikoli jejich nápadné potlačování ženství nebo glorifikace (nezralého) mužství. Muži nemají na egocentrismus monopol. Muži a mužství nejsou problémem o nic víc než ženy a ženství. Věřím, že většina lidí bude souhlasit, že nevytvoříme zdravější společnost, udělíme-li ženám stejné právo být stejně patologicky egocentrickými, jako je velká část mužů po tisíciletí, dáme-li jim rovnou příležitost vyniknout v patologicky adolescentním, třídně rozděleném světě prestiže, pozic a bohatství, šplhání po žebříčcích na dráze akademické i firemní a makléřské. Zralí muži a ženy se musí místo toho spojit dohromady na podporu dušestředného vývoje pro obě pohlaví a pro všechny rasy a kultury.

Hlubinná kulturní terapie – způsob léčení a transformace našich existujících lidských kultur

Thomas Berry, jenž se celoživotně věnuje studiu světových kultur, otevřeně označuje současný téměř univerzální příklon k industriálnímu vývoji, neomezenému růstu a konzumní společnosti jako „vrcholnou patologii v celých dějinách“.²⁷ Rozumná reakce na takovou patologii, jak uvádí, musí zahrnovat ozdravnou léčbu:

Uchvácení industriální civilizací... je třeba považovat za hlubokou kulturní dezorientaci. Je možné se s ní vypořádat jedinečně odpovídající hlubokou kulturní terapií...

V takovém okamžiku je nezbytná nová objevná zkušenost, zážitek, při němž se lidské vědomí probudí do velkoleposti a posvátných kvalit dění na Zemi. Toto probuzení je naší lidskou účastí na snu Země, snu, jenž je nesen ve své celistvosti nikoli v nějakém kulturním projevu Země, ale v hlubinách našeho

genetického kódu. Země tudíž funguje v hloubce, mimo naše schopnosti aktivního myšlení. Můžeme být jen přinuceni vnímat to, co je nám odhalováno. Pravděpodobně jsme neměli tak významnou účast na snu Země od raných šamanských časů, v tom však spočívá naše naděje v budoucnost pro nás samé a pro celé zemské společenství.²⁸

Thomas naznačuje, že kulturní terapie, kterou potřebujeme, pramení v nějaké objevené nebo vizionářské zkušenosti, v nějakém probuzení do snu Země. Vzhledem k tomu, že toto probuzení volá po cestě do našich individuálních hlubin, pak naše kulturní léčení vyžaduje prostředky k usnadnění tohoto sestupu – současnou metodiku odpovídající tomu, co jsme kdysi mívali v „raných šamanských časech“. Kolo nabízí prostředky k podnícení lidského probuzení do snu Země, probuzení poháněného identifikovatelnou řadou vývojových zkušeností, začínajících při nebo před narozením, vyvolaných rodiči, učiteli, iniciátory, rádci a staršími.

Je-li pravda, jak lidský ekolog Paul Shepard a jiní zaznamenali, že environmentální krize jsou způsobené velmi rozšířeným zanedbáváním v osobním vývoji, zejména mezi lidmi u moci v industrializovaných národech (většinou bohatými muži), je na pořadu dne radikální změna našeho přístupu k rodičovské péči a vzdělávání dětí. Jak vychováme děti, aby se staly soucitnými, uctivými k přírodě, vizionářskými, aktivně zapojenými dospělými? A jak těmto dospělým umožníme stát se časem opravdovými staršími se schopností srdce a mysli opatrovat duši více než lidské komunity?

Hluboká kulturní terapie, kterou potřebujeme a usilujeme o ni, vyžaduje hluboké změny ve způsobu, jímž ztělesňujeme a podporujeme každé stadium lidského vývoje. Kolo navrhuje široký rámec pro takovou terapii.

Náčrt nastávajícího stadia lidské evoluce

Thomas Berry hovoří o velkých proměnách v evoluci vesmíru jako o „okamžících milosrdenství“. Jsou to „privilegované okamžiky“, v nichž

„budoucnost je definována v jistém trvalém vzorci svého fungování“.²⁹ Supernova, jež stála u zrodu našeho solárního systému, je jedním takovým okamžikem milosrdenství. K dalším patří objevení se první živé buňky na planetě a později objevení se první buňky schopné metabolizovat kyslík. Příchod lidí – primátů s uvědomováním si sebe samých – je dalším takovým momentem.

O těchto klíčových bodech můžeme uvažovat jako o okamžicích milosti, protože v nich se nevýslovně tvůrčí a mysteriózní imaginace kosmu projevuje nejsilněji. Každý z těchto výjimečných mezníků je zároveň krizí i příležitostí. Jak říká Thomas, „katastrofické okamžiky jsou rovněž okamžiky tvůrčími.“³⁰

A v současnosti jsme se jako druh i jako planeta dostali do další krize, té nejnebezpečnější a jedinečné příležitosti, jež vyžaduje to, co Thomas nazývá „všeobecnou změnou ve vědomí“.³¹ Budeme spolupracovat s milosrdenstvím, s imaginací kosmu při tomto potenciálním bodu zlomu? Říkám „spolupracovat“, protože na rozdíl od jakékoli nám známé předchozí transformace v rozvíjejícím se příběhu vesmíru tato, pokud k ní dojde, bude vyžadovat vědomou a uvážlivou spolupráci vnímající životní formy. Potřebná spolupráce s milosrdenstvím sahá daleko za vše, čeho lidstvo kdy předtím dosáhlo. Vyžaduje nejen celosvětovou spolupráci mezi jedinci, komunitami a národy-státy, ale rovněž, což je znepokojující, cosi jako kolektivně aktivovanou lidskou imaginaci, jak bylo naznačeno dříve v myšlence o *Homo imaginens*. Nesčetné nové, tvůrčí obrazy je nutné vyvolat z hlubin individuální psyché a z vlastního snu Země, obrazy, jež jsou zárodky kulturní obrody. A pak, jako velká síť spolupracujících komunit, se musíme spojit, abychom z těchto obrazů vybudovali nový svět.

Kolo je tedy portrétem tohoto nastávajícího stadia lidské evoluce, planetární okamžik, kdy lidstvo objevuje, jak píše Thomas, „hlubokou mystiku přírodního světa“ a prožívá „hluboká mysteria bytí skrze zásky světa kolem nás.“³² V kolektivním měřítku osm stadií Kola představuje profil budoucího člověka, člověka schopného vědomě spolupracovat s milosrdenstvím – hlubinnou imaginací kosmu.

Stejně jako se vesmír vyvíjí skrze krizové okamžiky, je tomu tak i u jednotlivých lidí. Každý z devíti přechodů mezi životními fázemi na Kole vyvolává krizi, přechod mezi smrtí a znovuzrozením. A tak, jako je milosrdenství prvkem evoluce vesmíru, stejně je to i v našem osobním vývoji. Veškeré rozdíly v našich životních přechodech, zejména po raném dospívání (třetím stadiu), spočívají ve vědomé spolupráci s milosrdenstvím. Domnívám se, že učení se vědomé spolupráci s milosrdenstvím – jako jednotlivci i jako druh – je jedním ze zásadních elementů naší současné evoluční příležitosti.

KAPITOLA DRUHÁ

SÍLA MÍSTA

Klidně stůj. Stromy vpředu a keře po tvém boku
nejsou netečné. Všude, kde jsi, se nazývá Tady a ty s tím
musíš jednat jako s významným cizincem,
musíš požádat o svolení poznat ho a být poznán.
Les dýchá. Poslouchej. Odpovídá:
Já stvořil toto místo kolem tebe.
Opustíš-li ho, možná se vrátíš a řekneš
Tady.
Žádné dva stromy nejsou stejné pro krkavce.
Žádné dvě větve nejsou stejné pro střízlíka.
Je-li ti lhostejné, co dělá strom nebo keř,
jsi nepochybně ztracen.
Klidně stůj. Les ví, kde jsi.
Musíš mu dovolit, aby tě našel.

— DAVID WAGONER, *LOST* (*Ztracený*)

V této kapitole objasňuji kontext, v němž používám několik výrazů ústředních pro to, co je obsahem následujících stran, konkrétně se jedná o výrazy *duše*, *duch*, *mysterium*, *ego*, *horní svět*, *prostřední svět*, *dolní svět* (*podsvětí*), *egocentrická společnost* a *dušestředná* (*na duši soustředěná*) *společnost*. Některé pro vás mohou být nové a některé možná používám jinak než vy nebo tradice, s nimiž jste obeznámeni. Netvrdím, že mé

definice jsou „správné“ nebo „lepší“, pokud však na začátku vyjasním své používání těchto slov, budete následně lépe chápat, co mám na mysli.

Někteří čtenáři jsou přirozeně víc intuitivní než analytičtí, a tak je budou méně zajímat přesné významy. Jiní mohou být jednoduše nedočkaví, aby se mohli ponořit do Kola. V obou případech klidně můžete přeskóčit ke třetí kapitole. Ostatní čtenáři, než postoupí dál, si však rádi projdou částí této kapitoly, jejichž názvy vzbudí jejich pozornost. Ať už si přečtete tuto kapitolu teď (což doporučuji), nebo později, pamatujte, že se sem můžete vždy vrátit, pokud byste se v mém výkladu významů ztratili.

DUŠE

Základní místo

Duší mám na mysli základní místo bytosti ve světě. Používám slovo *bytost*, abych obsáhl skutečnost, že *každá* bytost má jisté konkrétní místo ve světě, a tudíž má duši – všechna stvoření, všechny předměty, události a vztahy. Více na toto téma později.

Místem nemám na mysli zeměpisnou polohu, ale úlohu, funkci, stav nebo status, které nějaká bytost má ve vztahu k jiným bytostem.¹ Místo bytosti nám říká, jak zapadá do světa. Někaký konkrétní starší může mít například místo vaší babičky, učitele nebo kongresmanky. O starších se obecně může říkat, že mají místo strážců přírody a kultury. Stadium života, jemuž říkáme adolescence, dospívání, je možné si představovat coby místo významné kulturní krize a příležitosti, Zemi je možné přisuzovat místo modro-zeleného klenotu naší sluneční soustavy a možná dokonce i Mléčné dráhy. Jednadvacáté století se může ukázat jako okamžik buď Velkého obratu, nebo Velkého konce – to ještě nevíme.

Místo nějaké bytosti odpovídá souboru vztahů, jež má s jinými bytostmi ve světě.² Abyste například identifikovali místo oceánu, můžete jeho vztahy popsat následovně: do oceánu teče veškerá sladká voda, která stéká z pevniny, je místem zrození veškerého pozemského života a jeho proudy a teplota do značné míry ovlivňují modely globálních

povětrnostních podmínek. K popsání Dušestředného vývojového kola mohou například odkazovat na jeho vztahy k lidskému vývoji, ke konceptu určitého modelu (versus teorie), kruhu, číslu čtyři, jistým vzorcům v přírodě, mýtu o putování hrdiny vyskytujícímu se napříč kulturami a k Velkému dílu – což také skutečně udělám v následující kapitole.

Místo nějakého konkrétního člověka bývá obvykle charakterizováno společenskými vztahy nebo úlohami: například vztahy popisované frázemi „Adamova žena“, „jediný syn Marie (nebo Boží)“ nebo „muž, jenž odečítá stav měřidla“ a role jako ministerský předseda Anglie, pekař, mediátor nebo mistr ceremoniář. Identifikovat nějakého člověka jakým-koli z těchto způsobů znamená prohlásit nebo naznačit něco o typech vztahů, jež má s jinými lidmi a dalšími bytostmi, a družích konání, jimž je oprávněný nebo se obvykle věnuje. V běžném jazyce bychom řekli, že místo člověka označuje, kým je nebo kde se nachází.

Dá se říct, že jedna bytost má vícero míst v závislosti na kontextu. Někáká kniha může mít například místo jako román, dlouhé pojednání o lidském vývoji, sdělného spisu nebo (doufám, že ne v případě této knihy) zarážky dveří. Mým záměrem je, aby Kolo života mělo místo mapy optimálního lidského vývoje nebo předlohy pro hlubokou kulturní terapii, abych vyjmenoval dva z pěti.

„Základní místo“ nějaké bytosti je její místo v širším schématu bytí, její kvintesenciální místo ve světě nebo ve vesmíru. Duše je místem, jež především a zcela určuje nějakou bytost – *nejopravdovějším* místem bytosti.

Základní bytosti odpovídá souboru vztahů, jež tato bytost má se *všemi* bytostmi na světě. Je však zjevné, že abyste určili základní místo nějaké bytosti, nemůžete vyjmenovat každý jednotlivý z těchto vztahů, ba ani zlomek z nich. Spíš použijete výrazy, jež tyto vztahy shrnují nebo stručně popisují, nebo poukážete na pár z těch hlavních.

Když říkáme „základní místo“ – tedy hovoříme-li o duši – poukážeme tím na samotné jádro nebo srdce identity bytosti, její rozhodující smysl nebo hodnotu, její *raison d'être*.

Máme-li na paměti, že identita duše nějakého člověka nebo bytosti je vždy záležitostí názoru, zde je pár příkladů takových názorů. Duše lidstva je vědomou oslavou velkoleposti vesmíru. Duší Deklarace nezávislosti USA je tvrzení o univerzální lidské rovnosti. Duší možné budoucí biokracie je stvrzení nezczizitelných práv všech druhů a prostředí. Duší Ježíše je láska a duší Buddhy je prázdnota. Můžete se kteroukoli z těchto identifikací duše nesouhlasit, je vám však zřejmé, že každá používá slovo *duše* ve smyslu „základního místa“.

Při použití této definice má *každá* bytost, každá existence svou duši, nejen lidé, nejen zvířata, ale i rostliny a stromy, minerály, geologické formace, hory a pohoří, řeky, nebesa, sluneční záře, planety, galaxie a všechny věci vyrobené člověkem včetně knih, budov, halenek, buicků, bubínků a míčových her. I kolektivy a kategorie bytostí mají duši. Stejně jako má duši konkrétní stádo jelenů. Nebo naše sluneční soustava. Nebo celý druh, jako je tomu u duše lidstva.

Soubor vztahů, které má nějaká bytost se všemi ostatními bytostmi, je souborem *jedinečným*. Každá bytost zaujímá jedinečné místo, jako konkrétní uzlík v síti života. Proto je duše každé bytosti jedinečná.

Lidská duše je základním místem člověka ve více než lidském světě.

Psycho-ekologická nika

Vezmeme-li v úvahu, že *přírodu* můžeme chápat jako synonymum pro *svět*, definice *duše* používaná v této knize znamená, že jste byli zrozeni, abyste zaujímali nějaké konkrétní místo v přírodě – místo v komunitě planety Země, nejen v lidské společnosti. Máte jedinečnou ekologickou úlohu, výjimečný způsob, jímž můžete sloužit síti života a žít ji buď přímo, nebo skrze svou roli v lidské společnosti. Máte konkrétní způsob přináležení k biosféře, stejně jedinečný jako u každé břízy, medvěda nebo bobří hráze. Jediněm, jímž jste, vás nedělá vaše autonomie, ale váš vzájemně závislý a skupinový vztah se vším ostatním v přírodě.

To, že máte konkrétní a jedinečný způsob přináležení ke světu, v žádném případě automaticky neznamená, že musíte vědět, jaké to místo je.

Ačkoli jste se narodili s potenciálem toto místo zaujímat, nenarodili jste se s jeho vědomou znalostí. Ve skutečnosti je možné, že své místo nikdy vědomě nepochopíte.

Všimněte si, že jako základní místo je vaše duše současně vaší i světa. Jistě, je to *vaše* místo, je to však i specifické místo ve světě, jako pulzující místo tetelícího se potenciálu čekající, až bude objeveno, nárokováno... obsazeno. Vaše duše je ve světě a světa, jako vír v řece, vlna v oceánu nebo plamen v ohni. Jak prohlašuje antropolog, biolog a ekolog Gregory Bateson, psýché není oddělena od přírody, je její *součástí*. Mnozí současní hlubinní psychologové zastávají názor, že příroda je psýché.

Brian Swimme a Thomas Berry předkládají úvahu, že každý – a vše – nejen že má jedinečné místo na světě, ale *je* jedinečným místem nebo prostorem: „Walt Whitman (1819-1892, americký básník, esejista a novinář, *pozn. překl.*) nevynalezl své vědomí, ani nebyl plně odpovědný za formu pocitů, jež prožíval. Jeho vědomí je spíš složitým výtvozem Mléčné dráhy a jeho pocity jsou evokací bytí, evokací zahrnující bouře, sluneční záři, trávu, historii a smrt. Walt Whitman je prostorem, jež Mléčná dráha vytvořila, aby prožívala vlastní velkolepost.“³

Je-li duše vašim základním místem ve světě a potřebujete žít z tohoto místa, abyste byli plně sami sebou, pak svět nemůže být plně sám sebou, dokud se sami sebou nestanete vy.

Co já mám na mysli, hovořím-li o *místě*, je totéž, čemu ekologové říkají *nika*, což popisuje pozici nebo funkce nějakého organismu v rámci společenství rostlin a živočichů. Nika se skládá ze souboru vztahů s jinými tvory a se zemí a nebem a vodstvem. Je to nějaký konkrétní uzlík v živoucí síti. V případě lidské duše je však nika vysoce diferencovaná jak psychicky, tak ekologicky. Lidská duše je *psycho-ekologická nika*, jejíž základní vlastnosti zahrnují schopnost uvědomování si sebe sama stejně jako sociálních a ekologických atributů. My lidé obýváme jak noosféru, tak ekosféru. To je podstatným význačným rysem duše lidstva.

Jako jednotliví lidé musíme, jsme-li vývojově připraveni, putovat hluboko do světa a hledat své základní místo, jež může a nemusí mít nic

společného s nějakým konkrétním místem na mapě. Pak se musíme naučit tuto psycho-ekologickou niku osídlit a obývat.

Lidská duše, stejně jako žádná jiná duše, není oddělitelná od přírody. Naše duše pocházejí z přírody. Je-li psychologie studiem lidské duše, pak celistvá psychologie musí být ekopsychologií nebo ještě lépe eko-hlubinnou psychologií.

Výsada odmítnout vlastní rozkvět

...Dívám se ven,
jak vše tak volně a spolehlivě roste pod nebesy,
a přemýšlím,
proč jsme tou jedinou ničemnou částí stvoření
s výsadou odmítnout vlastní rozkvět...

— DAVID WHYTE, Z BÁSNĚ *THE SUN* (*Slunce*)

Obvykle nedokážeme rozeznat duši nějakého člověka se sebemenší jistotou nebo přesností. Máme jen své náhledy. To je v pořádku. Proto je slovo *duše* tak užitečné. Použijeme-li ho, ostatní vědí, že hovoříme o nejhlubší podstatě něčeho nebo někoho, i když nedokážeme přesně specifikovat, o co se jedná. Jedním z nejceněnějších použití slova *duše* je být schopen říct: „Hledám svou duši.“

Stejně jako každý člověk i já si mohu bez nejmenších pochybností být jistý, že mám nějaké základní místo, aniž bych byl schopen vám přesně říct, o jaké místo se jedná – aniž bych vám ve skutečnosti o něm byl schopen vůbec něco říct. A pokud na druhou stranu chápu něco o své duši, pak vám mohu dát přinejmenším náčrt toho, čemu věřím o svém základním místě.

Pokud je nám známo, pouze lidé mohou selhat při ztělesňování svých duší. Všechna ostatní stvoření podle všeho své základní místo zaujímají instinktivně, nevědoma si sama sebe a bez boje (s možnou výjimkou zvířat a rostlin, jež jsme my lidé domestikovali a geneticky

modifikovali). Vše ve vesmíru se zdá být brilantně uzpůsobené zaujímat přesně to místo, které to zaujímá. Zjevná výjimka lidstva z tohoto pravidla vedla Davida Whyta k úvahám „proč my jsme tou jedinou mizernou částí stvoření s výsadou odmítnout vlastní rozkvět“. ⁴ Domnívám se, že důvod, proč máme toto neobvyklé privilegium, má co do činění s naším zřejmě exkluzivním vlastnictvím sebeuvědomění, schopnosti vědět, že víme. ⁵

Nezbytným rysem našeho vědomí si sebe sama je fragment naší psychiky (ego, vědomé já), jenž funguje coby středisko této schopnosti vědět, že víme. Než jsme byli lidmi, neměli jsme žádný způsob jak pozorovat své *já* a vědět, co nebo koho pozorujeme. Později jako bychom se stali lidmi tak, že jsme vzali kousek sebe sama a vzdálili ho kus od sebe, aby se tato část mohla sama na sebe podívat. Možná se to v něčem podobá tomu, co jsme my lidé hromadně cítili, když jsme poprvé hleděli na první fotografie Země z Měsíce.

Ego – fragment duševna pozorující zbytek sebe sama z psychologické vzdálenosti – má omezené poznání o duševnu jako celku. Prakticky univerzální skutečností, alespoň dokud jsme mladí, je, že naše ego nezná naše základní místo, naši duši. Naše nezralé ego zřídka zná duši, protože tato znalost je skryta v hlubinách duševna a v divokých zákoutích světa, a je třeba zralého ega, aby ji našlo a porozumělo jí.

Kdyby neexistovalo ego, neuvažovali bychom o svém pravém místě. Jednoduše bychom ho zaujali. Jsou to naše ega, kdo spřádá tyto úvahy. Bez ega bychom své místo zaujímali instinktivně, jako to dělají všechny jiné bytosti a jako ony bychom nevěděli, že známe své místo. A kdybychom neuvažovali o svém místě, tedy kdybychom neměli ego, nebyli bychom lidmi. Neměli bychom místo neboli duši člověka. Uvědomování si sebe sama se tedy jeví jako zdroj našich největších selhání a současně našeho největšího potenciálu – našich klíčových krizí i příležitostí.

Být schopni vědomě pozorovat sami sebe nás činí zranitelnými vůči klopýtnutí, jak ví každý, kdo někdy vystupoval nebo hovořil na veřejnosti. Uvědomování si sebe sama nám dává schopnost uvažovat o svém pravém místě a možnost ho nenajít. Nebezpečí disponování schopností

vědět, že víte, tedy spočívá v možnosti stát se opravdu ztraceným způsobem, jímž to nedokáže žádné jiné stvoření – neschopným najít své místo, a tím neschopným se rozvíjet.

Dokážeme-li se shodnout na tom, že vědomí si sebe sama je břímě, nahlédněme na druhou stranu. Co je na tom tak dobrého? Co je tak úžasného na tom být člověkem? Mohlo by to být tohle: schopnost vědět, že víme, nám dává schopnost znát sebe sama, schopnost vědět, že existujeme a že existujeme v úžasném vesmíru. Dává nám to schopnost zamilovat se do každé bytosti a do věčnosti. Jsme-li jedinými bytostmi, které vědí, že vědí, pak jsme jediní, kdo jsou schopni obdivovat vesmír *jako* vesmír nebo vědomě znát své místo ve vesmíru. Bez uvědomování si sebe sama by nebyl nikdo, kdo by mohl vesmír oceňovat, vážit si ho, uvědomovat si ho. Je-li člověk jedinou existující sebe-vědomou bytostí, pak můžeme říci s Thomasem, že člověk umožňuje vesmíru existovat. To je vskutku významné privilegium. A proto je lákavé říci, že schopnost uvědomovat si vesmír jako vesmír je možná nejvyšším kolektivním místem člověka, duší lidstva.

Pouť k poznání sebe sama, kterou musíme každý podniknout – ono vědomé objevování našeho základního *individuálního* místa – je nutným předpokladem nebo cestou k plnému lidskému vědomí a ke schopnosti plně si vychutnávat velkolepost tohoto světa. Tato cesta je možná jediným způsobem k vybudování tohoto zvláštního způsobu prožívání. Pokud je uctívání světa naším kolektivním lidským údělem, pak je jen třeba poznamenat, že abychom mohli svůj úděl uskutečnit, musíme mít možnost v tom neuspět. V důsledku toho jsme nutně jedinou součástí stvoření, jež má *privilegium* odmítnout vlastní rozkvět.

Proces dosahování opravdové dospělosti je procesem poznávání vlastního základního místa coby jedince. Uvažuji o tomto procesu jako o iniciaci duše, jež tvoří první polovinu Kola života. Není to snadná cesta a zřídka na ní člověk uspěje bez vedení iniciátorů a průvodců.

*Jazyk přírody:
cesta, jejímž prostřednictvím se nám duše dává poznat*

Smysluplně identifikovat jednotlivou lidskou duši není možné s ohledem na sociální nebo kulturní role či kariéru. Například člověk, jako jsem já, může být spisovatel, hlubinný psycholog nebo průvodce v divoké přírodě, žádná z těchto rolí však neidentifikuje jeho duši. Jinak řečeno žádné z těchto pojmenování neukazuje na tajemné jádro jeho identity. Pouze vyjmenovávají určité doručovací systémy, jež používá pro ztělesnění své duše, k obydlí svého základního místa.

Abychom mohli hovořit o duši jako o základním místě, potřebujeme prostředky k charakterizování identity, jež by byly transkulturní a nezávislé na lidském tvoření. A ve skutečnosti takové prostředky máme: přírodní svět – jeho obrazy, role, vzorce, procesy, události a živé bytosti. Jazyk přírody je to, čím se nám duše dává poznat.

Například současné stručné a srozumitelné vyjádření mojí duše je: *ten, který sedí u Jezera lásky a splétá kokony (z) beznadějných snů pro své lidi*. Vysvětlit, co to pro mě znamená, by vyžadovalo mnoho stránek (nebo hodin rozhovoru). Naznačuje a shromažďuje v sobě desítky tajemných zážitků, jež dohromady splétají jediný příběh, příběh duše. Tento zkrácený výraz není jen tajemným jménem, jež jsem dostal a které můžu nebo nemusím mít pocit, že chápu. Spíš se jedná o můj vlastní výtažek z mnoha setkání, jejichž společnému významu doufám skutečně rozumím. (Beru v úvahu možnost, že se mýlím – úplně nebo částečně!)

Nebo by se dalo říct, že mé stenografické vyjádření naznačuje, jak v jakémkoli okamžiku *prožívám* své místo ve světě. Například když mě ostatní vnímají jako člověka, jenž dělá věci stručně popsatelné jako „být hlubinným psychologem“ nebo „provádět při hledání vizí“, já to, co dělám, pravděpodobně *prožívám* dosti odlišně. Mohl bych říci, že v takových okamžicích splétám kokony – přitom dělám věci, které by mohl dělat hlubinný psycholog nebo průvodce hledáním vize. Splétání kokonů je význam toho, co dělám, a je to vědomý důvod, proč to dělám.

A zde je jiný příklad. Často se říká, že vysoce kreativní lidé disponují neobvykle hlubokým chápáním svého vlastního chování. Vezměte si jako příklad virtuózní koncertní pianistku. Můžeme říct, že hraje nějaký Bachův koncert, ona však může prohlásit, že zatímco tohle je pravda na určité úrovni, v hlubší vrstvě prožívá milostný vztah s hlubokými mystérii zářivého vesmíru. Dost dobře proto může být její hra božská.

V mé první knize nazvané *Soulcraft* nabízím další příklady popisu osobní duše velkého množství kolegů. Každý z těchto popisů uplatňuje nějakou metaforu z přírody, aby poukázal na nějaké nepopsatelné mystérium – jedinečný způsob, jímž každý člověk přináleží k divokému světu.

Záchrana duše z karteziánské hmoty a éteru

Ze všech možných způsobů, jimiž můžeme identifikovat to, co mám na mysli duší, dávám přednost „základnímu místu“, protože nás to vytrhává z komplikovaného závěru, že duše je něco hmotného, nebo stejně nepraktické charakteristiky, že je to cosi osobního, „vnitřního“, neviditelného, nehmotného nebo éterického. Duše nějaké bytosti-věci, přestože se zcela jistě nejedná o hmotný objekt, je nicméně v zásadě pozorovatelná ve stejném smyslu, v jakém je pozorovatelný (a obvykle ne vnitřní, neviditelný nebo éterický) nějaký milostný vztah nebo divadelní představení, vstřelený gól, faux pas, rozpaky nebo vítězství. Neřekli bychom, že kterákoli z těchto záležitostí je pouze fyzickým objektem, nebo nějakou „vnitřní“ událostí, a přesto nemáme pochybnosti o jejich existenci a jejich významu pro nás. Znáte-li dost dobře nějakého zralého člověka – někoho, kdo do určité míry vědomě odhalil svou duši a vědomě ji žije – můžete vidět, jak to dělá právě tady, na Zemi. Jeho duše není „vnitřní“, neviditelná ani osobní.

Mým důvodem, proč chci duši zachránit z materiálního a nemateriálního, je to, že tyto představy o duši se ztotožňují s hluboce nešťastným a zbytečným karteziánským rozlišováním mezi vnitřním a vnějším, mezi myslí a hmotou. „Materiální“ redukuje psychologii na neurologii a „nehmotné“ může být stejně tak „neskutečné“.

Za čtyři sta let své existence nás teď karteziánské myšlení a jazyk dostaly do celé řady nesnází a problémů – vědeckých, náboženských, spirituálních a vzdělávacích. Já se přidávám k těm mnoha, kdo se ubírají alternativní cestou myšlení a mluvy v oblasti psychologie, filozofie a ekologie.⁶ Takže například místo tvrzení, že my lidé jsme fyzické organismy s „vnitřní“, neviditelnou myslí nebo duší, bych mohl říct, že jsme jedinci s běžnými lidskými kvalitami, jako jsou hodnoty, přístupy, zájmy, schopnosti, zkušenosti a vědomosti. A vědomí. A duše.⁷

Od doby Descarta bylo stále běžnější hovořit o duši jako o čemsi „v“ nás, jako o duchu nebo o éteru. Já však dávám přednost vyjádření, že člověk je *ve* své duši nebo alespoň potenciálně být může, než abych tvrdil, že jeho duše je *v něm*. Když žiji z místa své duše, tak obývám své pravé místo ve světě. Nežiji-li z tohoto místa, pak nejen že jsem mimo svou duši, ale můžu být i úplně mimo svou mysl. Nežiji-li z místa své duše – pokud ve skutečnosti ani nevím, co toto místo je – pak jsem svou duši ztratil, nebo jsem ji nikdy nenašel, *duší* však mám na myslí místo, nikoli nějaký objekt.

Rozhovory, příběhy a hlubinné struktury

Je ještě několik dalších způsobů, jak si rád představuji duši, všechny z nich jsou nakonec alternativními způsoby popisu *základního místa*. David Whyte hovoří o duši jako o „největším rozhovoru, který je člověk schopen vést se světem“. „Rozhovor“ je zde obrat, jímž básník označuje *vztah*. Vidíte, že nejvýznamnější vztah, který může mít člověk se světem, je totéž co „základní místo“, vzpomenete-li si, že koncept *místa* odpovídá souhrnu vztahů, jež nějaká bytost má s ostatními bytostmi ve světě.

Rozhovor však není jen tak nějaký vztah. Neustále se vyvíjí prostřednictvím vzájemné komunikace. Jak člověk, tak svět jsou tímto rozhovorem proměňováni. Místo, které označujeme jako *duši*, nejen že není geografické, není ani statické. Jak nalézáme a obýváme své základní místo, je skrze probíhající rozhovor se světem, v němž žijeme, stále jasnější, jaké to místo je.

David rovněž píše o „životě, jež můžete nazývat svým vlastním“ – což je další pozoruhodný obraz pro duši.⁸ *Život* v tomto smyslu je vaším způsobem bytí ve světě – vaším místem ve světě, tím *jediným* místem, které můžete nazývat svým vlastním.

Jiným užitečným způsobem jak hovořit o duši je příběh. Například psycholožka Jean Houstonová hovoří o významnějším, širším příběhu, k jehož žití se každý člověk narodil. Významnější příběh – mnohem hlubší, než je váš všední osobní příběh – vyjadřuje základní a hlavní smysl vašeho života, jeho opravdový význam stejným způsobem, jakým mýtus sděluje pravdu nebo gnózi. Žít tento významnější příběh znamená být konkrétní postavou v síti vztahů a významů, mít konkrétní místo v příběhu, jež nazýváme světem. Protože to je váš významnější příběh, je toto konkrétní místo vaším základním místem.

Ještě dalším způsobem, jak definovat duši, je hlubinná struktura nějaké bytosti, její primární organizační nebo jednotící princip. Podobně jako u dřívějšího naznačení vztahu Kola k lidskému vývoji bychom mohli říct, že lidská duše je „morfickým polem“ (výraz Ruperta Sheldrakea) člověka nebo jeho „implikovaným řádem“ (David Bohm), jeho „modelovou integritou“ (Bucky Fuller) nebo jeho „kódem“ či „primárním vzorcem“ (Robert Johnson⁹). Thomas Berry definuje duši jako „primární organizační, udržující a řídící princip živé bytosti“.¹⁰ Toto vše jsou různé způsoby vyjádření *hlubinné struktury* neboli *hlubinného vzorce*. Základní identita nějakého člověka je jinými slovy vnímána v hlubinné struktuře jeho psýché jako způsob, jímž funguje ve svém jádru.

Opatrnosti u této perspektivy hlubinné struktury je třeba proto, že může svádět některé lidi, zejména redukcionistické vědce, ke spekulacím o „mechanismech“, jež „nutí“ člověka dělat to, co dělá. Hlubinná struktura však není způsobem označování ani k nalezení v neurologii nebo genech člověka. Je to způsob stručného vyjádření hlubinných vzorců jeho činů, nebo minimálně jeho potenciálních činů, jeho osudu. Například výraz: „Mou modelovou integritou je splétání kokonů,“ je shrnutím základních vzorců. Sumarizování vzorce skutečného nebo potenciálního chování a jednání člověka je způsobem identifikace jeho místa. Takže

hovoříme-li o hlubinné struktuře nějakého člověka, znamená to, že hovoříme o jeho základním místě.

A jeden poslední příklad. Geneen Marie Haugenová o lidské duši uvažuje jako o „našem osobním dílku skládanky velkého mysteria, který je nám jaksi dán vlnícím se kosmem, když přicházíme z bezformovosti do formy.“¹¹ Každý dílek skládanky je kouskem, jenž má ze své podstaty jedinečné místo, svůj vztah ke všem ostatním dílkům. Ono velké mysterium, jímž je tento svět, stejně jako skládanka, nemůže nabýt své konečné formy, dokud každý kousek nezaujme své pravé místo. Každý člověk se rodí, aby zaujal své základní místo. Rodíme se jako dílek předurčený toto místo zaujmout. Narodit se znamená získat podobu jistého konkrétního dílku s konkrétním místem.

Způsoby ztělesňování a objevování duše

Je několik dalších věcí, které je možné říct o duši, jež označují, jak svou duši ztělesňujeme, cesty, jimiž ji objevujeme, nebo metody naslouchání vlastní duši. To vše jsou základní ingredience naší diskuse o duši, nejsou to však definice duše.

Vezměte si například koncept osobních sil, jenž se dělí na tři kategorie – schopnosti, vědomosti a hodnoty – z nichž každá nám umožňuje dělat věci, které bychom jinak nemohli, a to z nich dělá osobní *síly*.¹² Síly naší duše jsou ty, které nám umožňují zaujmout naše základní místo. U mne je schopnost splétat kokony silou mé duše. Potřebuji tuto schopnost k zaujímání svého základního místa, ale mít tuto schopnost není totéž jako mít toto místo. Schopnost je částí toho, co potřebuji ke *ztělesňování* své duše (svého místa). Je možné mít tuto schopnost a nemít toto místo. A je možné mít toto místo a nemít přitom ještě vybroušenou tuto schopnost.

Abych mohl úspěšně žít ze svého základního místa, potřebuji rovněž jisté fyzické aspekty, biologické, anatomické a neurologické, a to je do jisté míry dáno mou genetickou výbavou. Dalo by se říci, že mé geny poskytují organizační instrukce pro mé ztělesnění. Pokud bychom uvažovali o duši jako o základním organizačním principu mého ztělesňování,

pak by to svádělo k tvrzení, že mé geny jsou mou duší. Já ale raději říkám, že mé geny jsou jedním z faktorů, jež mi umožňují zaujmout základní místo, ztělesňovat vlastní duši.

Rovněž můžeme hovořit o mnoha cestách, jimiž *objevujeme* své základní místo ve světě. Nejsou však tímtéž jako duše samotná. David Whyte například píše o „pravdě ukryté uprostřed obrazu, s nímž jste se narodili“. Tento obraz je možné prožít ve chvílích setkání s duší a pravda ukrytá v jeho středu vám odhaluje vaše základní místo. Avšak tato pravda – vědomí o vaší duši – není totéž jako vaše duše samotná. Nebo při jiné verzi setkání s duší můžete nakonec zaslechnout svůj pravý hlas. Tuto zkušenost Mary Oliverová popisuje takto: „...a objevil se nový hlas, pomalu jsi ho rozeznával jako svůj vlastní, stále tě provázel, jak jsi kráčel dál a dál do světa...“ Nebo vypůjčíme-li si opět od Davida Whyta, můžete odhalit „...tvar, jenž čeká v tobě v zárodku, aby rostl a rozprostíral své větve proti budoucímu nebi...“¹³ Nebo můžete začít vnímat podobu příběhu, k jehož žití jste byli povoláni. To vše jsou prostředky nebo cesty k odhalování vašeho základního místa ve světě – jako odlišného od pouhé pozice.

A nakonec existuje mnoho způsobů, jimiž *nasloucháme* duši. Duše k nám promlouvá v obrazech (vizuálních, zvukových nebo kinestetických), v symbolech a v metaforách – například skrze sny, hlubinnou imaginaci, vize a zjevení. Tyto způsoby naslouchání duši nejsou totéž jako duše.

Právě jsem napsal, že duše k nám *hovoří*, a používám ten samý výraz i na jiných místech v této knize. Můžete se ptát, je-li duše určitým druhem místa, může k nám skutečně promlouvat? Může po nás něco chtít? Ano. Přinejmenším poeticky nebo metaforicky ano. Pravděpodobně jste byli na jednom nebo vícero výjimečných přírodních místech – například u vodopádu, vulkánu, v jeskyni, na louce poseté květy – a cítili podivuhodnou reakci, kterou to ve vás vyvolávalo. Byli jste si jisti, že to místo od vás něco chce nebo očekává nebo že k vám hovoří. Nebo uvažujete o nějaké roli v divadelní hře, roli, jež je určitým typem místa. Jak herec poznává svou roli, začíná vnímat, co od něj chce. Hovoří k němu. Všechna místa a věci a role k nám hovoří, pokud máme uši, abychom je

poslouchali. Podobně u vás něco vyvolává vaše duše, vaše základní místo, něco od vás chce, hovoří k vám, někdy klidný hlasem, někdy burácí a řve.

Síla Tady

Moudrá učení po celém světě říkají, že není většího požehnání než žít život vlastní duše, zdroje svého nehlubšího osobního naplnění a své nejvýznamnější služby ostatním. Pro to jste se narodili. Je to centrum autentické osobní síly – nikoli síly *nad* lidmi, věcmi a jinými bytostmi, ale spíš síly *partnerství* s ostatními, síly spoluvytvářet život a spolupracovat s vyvíjejícím se vesmírem.

Než najdete své základní místo, jste v jistém smyslu ztraceni. Máte nějaký konkrétní osud, nevíte však jaký. Je to jako být ztracený v lese, jako v obraze básníka Davida Wagonera na začátku této kapitoly.

Můžete začít nebo prohlubovat svůj vztah k duši stejným způsobem, jakým básník radí komunikovat s lesem. Nikdo z ne-lidí není v lese (nebo obecněji ve světě) ztracený. Všichni se nacházejí na svém pravém místě a každý zná každé místo v lese jako jedinečné místo. Dělají něco, co vy ale ještě nevíte, jak máte dělat. Mohli byste se od nich učit. Les, svět ví, kde jste a kým jste. Musíte je nechat, aby vás našli.

Nemáte-li ještě vědomou znalost své duše, nenaučili jste se ještě síle místa – neboli síle Tady. Abyste tuto sílu získali (což je úkolem první poloviny Kola života), musíte nejprve podrobněji poznat místo v životě, které obýváte. Toto místo sestává z vašich vztahů a rolí ve společnosti i v přírodě. To je místo, v němž jste ztraceni, v němž se naleznete a z něhož můžete nakonec najít své *já*. Musíte toto místo, kde se nacházíte, brát jako „významného cizince“, jak naznačuje Wagoner, a vzdělat se lépe v tom, co to znamená obývat *jakékoli* místo. Obývat nějaké konkrétní místo znamená mít potenciál dělat a pozorovat konkrétní věci, které je možné na tomto místě dělat a pozorovat. Toto poznání o obývání nějakého místa vám pomůže posunout se k jiným místům v životě (což se dělá tím, že změníte své vztahy a role) a poznat, co znamená obývat *tato* místa. Objevíte, že některá místa se zdají víc jako vaše pravé místo,

blíží k vašemu základnímu místu. Rozvíjíte-li svou citlivost k místu tímto způsobem, můžete se postupně přesunout na své základní místo. Právě to děláte ve čtvrtém stadiu Kola. Uvažuji o tomto procesu jako o *putování*.

Vaše duše je vaším pravým domovem. V okamžiku, kdy konečně dorazíte do této psycho-ekologické niky, na své místo, cítíte se plně dostupní pro svět a ve světě přítomní, neztracení. Toto konkrétní místo je vám hluboce známé, mnohem víc než jakékoli fyzické místo nebo příbytek kdy byly nebo být mohly. Okamžitě víte, že *tohle* je zdroj, jádro vašeho pravého přináležení. Je to identita, kterou by vám nikdy nikdo nemohl sebrat. Obývání tohoto místa není závislé na svolení, souhlasu nebo přítomnosti kohokoli jiného. Nevyžaduje to mít nějakou konkrétní práci – nebo vůbec nějakou. Nemůže si vás na to nikdo najmout ani vás odtamtud vyhodit. Konání z tohoto místa vás spojuje s vašimi nejjistějšími osobními silami (silami vaší duše), silami vyživovat, transformovat, tvořit, vašimi silami přítomnosti a úžasu.

Když poprvé vědomě obýváte své základní místo a jednáte ze své duše, je to poprvé, kdy můžete říct „Tady“ a skutečně vědět, co to znamená. Nakonec jste dorazili do svého vlastního středu. Dokud budete zůstat Tady, kamkoli půjdete – po zemi nebo ve společnosti – budete se cítit jako doma. Každé místo se stane Tady.

To je síla místa, síla Tady.

Před iniciací duše kamkoli jdete, tam jste. Po iniciaci duše, kamkoli jdete *Tady* jste.¹⁴

Dušestředné vývojové Kolo

Máme-li na paměti tento pojem duše jako základního místa, je nyní možné lépe porozumět tomu, co je Kolo života a v jakém ohledu je dušestředné.

- Lidská duše je předkulturní a předlingvistická. Základní místo člověka je to, čím je před tím, než je asimilován a osvojí si lidský jazyk. Rodí se s tím. Je to jeho potenciál. Jeho *osudem* je žít z tohoto místa, není však žádná záruka, že se mu to podaří.

- V dětství a raném dospívání si člověk téměř nikdy není vědomý svého osudu ani se o něj nezajímá. A ani by to tak nemělo být. Má jiné naléhavé vývojové úkoly, jež ho připraví na budoucí objevování vlastního osudu.
- Opravdoví starší by mohli být schopni rozpoznat osud u dítěte nebo dospívajícího a vysvětlit mu ho, tato vědomost však nemá žádnou hodnotu, pokud se k ní člověk vlastní prací nedobere sám.
- Na cestu do podsvětí, na sestup k duši musí být člověk psychospirituálně připravený. Tuto přípravu tvoří první tři z osmi stadií života. Vydat se na cestu nepřipravený je mimořádně riskantní a je pravděpodobné, že to vyústí v selhání.
- Pro většinu lidí bývá cesta objevování duše spleťtá, náročná a delší, než bychom očekávali.
- Aby uspěli při setkáních s duší, potřebují lidé většinou praktiky a metody speciálně určené pro tento účel. Jedná se o psychospirituální techniky, o nichž konvenční západní společnosti ztratily téměř veškeré znalosti, které je však stále možné najít v živoucích domorodých tradicích a v mystických školách Západu. Ve své knize téhož názvu tyto techniky pojmenovávám *soulcraftem* (volně by se dalo přeložit jako „řemeslo či dovednost duše“, pozn. překl.)
- Dospělý je ten, kdo se setkal se svou duší, získal určité povědomí o svém základním místě ve světě, osvojil si jisté praktické prostředky pro zaujímání tohoto místa mezi lidmi, zavázal se to činit a také tak činí.
- Starší neboli stařešina je ten, kdo po mnoha letech dospělosti soustavně zaujímá své základní místo, aniž by na to vynakládal nějaké další úsilí. To jej osvobozuje pro cosi s ještě širším záběrem a hloubkou a naplněním, konkrétně pro péči o duši světa. Uskutěčňuje to tak, že pomáhá ostatním s přípravami, objevováním a ztělesňováním jejich duší a podporováním systému člověk-Země ve vývoji *jeho* duše.
- Kolo zachycuje lidský vývoj jako proces přípravy na objevení duše, kultivace vztahu s duší a ztělesňování duše. Proto jej nazývám Dušestředným vývojovým kolem.

DUCH A MYSTERIUM

Duchem mám na mysli jediné, bezhraničné a věčné mysterium, jež prostupuje a oživuje vše ve vesmíru, a přesto to přesahuje. Duch má mnoho jmen, běžně psaných s velkým počátečním písmenem, jako například Absolutno, Bůh, Tao, Jednota, Alláh, Buddhova podstata a Velké tajemství. Platón o něm hovořil jako o *anima mundi* neboli duši světa, tom, jenž dává živoucí jednotu celému univerzu. Pojem *duch* označuje to, co mají všichni lidé, věci a jiné bytosti společné: naše sdílené členství v jediném kosmu, kde každý je jednou fasetou Jediného Bytí, jež obsahuje vše.

Svádí to říct, že duch je duší univerza, „základním místem“ univerza – a v určitém ohledu je to správné, až na to, že základním místem univerza je univerzum samotné. Nemá žádné další souvislosti a prostředí své existence. Univerzum je jedna bytost, jež je zcela se vztahující sama k sobě a samonormativní.¹⁵

Duch současně veškeré bytí transcenduje, přesahuje a současně je ve všem existujícím obsažen. O duchu je možné uvažovat jako o čemsi „tam venku“, čemsi vzdáleném běžnému životu, a současně je tím, co prostupuje a oživuje všechno a všechny – zemi, vzduch, zvířata, lidi, naše lidská díla a vlastní těla a naše já.

Zatímco duše nás povolává k našemu individuálnímu a jedinečnému vztahu ke světu, duch uspořádává to, co je univerzálnější a sdílené po celém kosmu. V tomto smyslu *duch* a *duše* naznačují protiklady – jedinečné versus univerzální. V podstatě však každá duše (každá bytost ve svém aspektu duše) existuje jako projev ducha a slouží jako jeho zástupce nebo vyslanec.

Naše individuální vztahy s duchem a duší nejsou protikladné, ale komplementární, vzájemně se doplňují. Ucelená spiritualita musí zahrnovat náš vztah jak k duchu, tak k duši, nikoli pouze jeden, nebo druhý. Tyto dvě oblasti spirituality dohromady tvoří celek. Kterákoli z nich sama o sobě je nekompletní.

Duch je nezávislý na jakýchkoli představách nebo vědomostech, které o sobě máte, jakkoli jsou povrchní nebo hluboké, absurdní či vznešené.

Místo aby vás volal k vaší individuální životní cestě, duch vás vyzývá, abyste se vrátili k univerzální podstatě své psýché skrze odevzdání se přítomnému okamžiku.

Kultivace osobního vztahu k duchu (nezprostředkovaného kněžími nebo jinými duchovními) je zásadní součástí našeho individuálního vývoje. Nejběžnějším způsobem jak to činit je některá forma meditace, modlitby nebo kontemplace, tedy disciplín, jež uklidňují mysl a kultivují klid a soustředěnost v přítomnosti.

Zatímco náš vztah k duchu evokuje „sílu Teď, sílu přítomného okamžiku“, jak to formuluje Eckhart Tolle,¹⁶ náš vztah k duši evokuje sílu Tady. Dohromady, dalo by se říct, se jedná o nepřemožitelnou kombinaci. Tady a teď.

Možná nejsnazší cestou jak pochopit vztah mezi duchem a duší je představit si síť tvořenou velkým množstvím uzlíků (míst, kde se kříží dvě nebo více vláken). Každý uzlík je místem v síti, jako je duše místem ve světě. Duch odpovídá celé síti (neboli dynamickému vytváření vzorců sítí); zahrnuje všechny uzly (duši) a všechna vlákna (vztahy), jež je spojují. Jako u uzlíku a sítě je i mezi duší a duchem vztah části a celku. Při této představě je snadné si uvědomit, že nemůžete mít ducha bez duši a naopak.

Jak duch, tak duše jsou transpersonální (nadosobní), protože se jedná o spirituální skutečnosti širší, než je osobní vědomé já (ego neboli osobnost). Coby transpersonální skutečnosti jsou oba tyto aspekty pro vědomé já mysteriózní, tajemné.

Někdy bývá vhodné hovořit o transpersonálním bez rozlišování mezi duchem a duší. V této knize k podobnému účelu používám slovo *Mysterium* (záměrně s velkým počátečním písmenem). *Mysterium* je nediferencovaná říše ducha a duše.¹⁷

EGO

Egem nemám na mysli nežádoucí nebo škodlivý prvek nebo něco, čeho by se člověk měl (nebo mohl) zbavit. Spíš tím označuji běžné všední

vědomé já člověka neboli osobnost – náš normální způsob, jímž se projevujeme ve světě. Klíčem je zde slovo *všední*: mám na mysli vědomé já ve svém normálním každodenním stavu vědomí. Stav našeho vědomí se může měnit a také se mění, někdy se výrazně prohlubuje nebo zesiluje nebo jinak posouvá. Vědomé já ve změněných stavech spočívá mimo to, co nazývám *egem*.

Jak vidíte, neužívám slovo *ego* v žádném znevažujícím významu – jako je tomu například ve výrociích „ten má přebujelé ego“ nebo „ta je egoistická“. Automaticky nepředpokládám sobectví, sebedůležitost, posedlost, ješitnost ani domýšlivost. Ačkoli lidé s nezralým *egem* bývají skutečně často sobečtí, ti s *egem* vyzrálým však jsou skutečně milující.

V tomto významu je *ego* normální a základní vlastností lidské existence, jedním z prvků širší psychiky. Mít *ego*, vědomé já s určitou úrovní každodenní stability, je to, co nás činí lidmi, v dobrém i ve zlém. Když je v našem raném vývoji vše v pořádku, vyvine se zdravé první *ego* do věku čtyř let a pak se postupně mění, jak zraje a vnímá nás skrze celoživotní dobrodružství.

Je to v první řadě *ego*, kdo se v průběhu života vyvíjí a zraje, nikoli duše. Kolo je mapou dušestředného vývoje *ega*.

Jeden ze zásadních milníků ve vývoji *ega* nastává v době iniciace duše. Před iniciací duše *ego* jen málo nebo vůbec duši nechápe a je zástupcem sebe sama. Při iniciaci duše *ego* přijímá svou roli zástupce, pomocníka duše. V některých tradicích se říká, že zralé *ego* a duše jsou milenci. Jeden druhému poskytují cosi zásadně důležitého a té nejvyšší hodnoty. Jen duše ví, co může *ego* shledávat v životě jako nejvíc naplňující. Jen *ego* je schopné manifestovat ve světě přání duše. Ale i po iniciaci duše *ego* zůstává *egem*, stále „já“.

Ego se stává překážkou osobního růstu, když ve vývoji ustrne, ztratí se nebo se zabarikádjuje ve kterémkoli životním stadiu – když vzdoruje změně, ztrátě, zármutku nebo radikální transformaci z rukou bohů a bohyní (personifikací Mysteria). Oproti tomu zralé *ego* chápe občasnou nezbytnost vzdát se nebo být poraženo silou větší, než je samo – například při smrti a znovuzrození na pouti do podsvětí, kdy se *ego* vzdává duši,

nebo při transcendenci ega, kdy se vzdává duchu. Tak, jako je každá duše zástupcem ducha, je každé duši iniciované ego zástupcem duše a tím tedy rovněž ducha.

TŘI SVĚTY

Horním světem, středním světem a dolním světem (podsvětím) nemám na mysli nějakou zeměpisnou nebo kosmologickou polohu, ale tři říše vědomí, tedy tři sféry lidského života neboli identity, zhruba odpovídající duchu, egu a duši.

Horní svět představuje transpersonální, nadosobní stavy vědomí spojované s duchem a charakterizované jednotou (neboli nedvojností, nedualitou), milosrdenstvím, požehnáním, transcendencí, prázdnotou, světlem (často zlatým), osvícením (označovaným například jako mysl Buddhy, nirvána, satori nebo realizace Já), nebeskou říší a čirým vědomím (vědomím bez nějakého objektu). Během zážitků v horním světě se vědomí spojuje nebo splývá s duchem, takto se odděluje od všech osobních a kulturních přesvědčení, cílů, přání a připoutaností. Vědomé já je zde transcendováno.

Meditace, modlitba, kontemplace a jóga jsou běžnými praktikami pro kultivaci vztahu s horním světem.

Střední svět označuje naši běžnou, bdělou identitu a stav vědomí – tzv. „denní svět“, osobní a mezilidský svět ega. Je to oblast rodinného a komunitního života, v níž získáváme potravu (ať už sběrem, pěstováním, lovem nebo nákupem), připravujeme jídlo, vyděláváme si na živobytí, vychováváme a vzděláváme děti, stavíme domy, kultivujeme vztahy, žijeme společenským životem, rekreujeme se a řídíme záležitosti politické a občanské společnosti včetně praktického ztělesňování naší duševní práce. Zde je vědomé já diferencováno.

Střední svět je oblastí vývoje ega, do něhož patří léčení emocionálních zranění, rozvíjení osobních svazků, kultivace fyzické elegance a emocionálního vyjádření a rozvoj empatie, intimity a autenticity na osobní

úrovni. Zdravé ego je kromě myšlení zkušené v představivosti, cítění, intuici a smyslovém vnímání. V současné společnosti, jestliže vývoj ega pokulhává nebo se zastaví, hledáme pomoc u psychoterapie a příbuzných oborů, jako jsou osobní koučování, umělecké a pohybové terapie a práce s tělem.

Dolní svět neboli *podsvětí* naznačuje transpersonální vztahy vědomí a identity spojené s duší a charakterizované hlubinou, temnotou, demony, podvědomím, posvátnými zraněními, sny („nočním světem“), neznámým nebo dosud nepoznaným, stínem, smrtí a vizemi osobního a kulturního údělu. Je to Hádes, oblast setkání s duší, říše, v níž vědomé já dozrává a prohlubuje se.

Prožitky z podsvětí prohlubují individualitu skrze objevování našeho základního místa ve světě. K usnadnění této kultivace slouží praktiky, které souhrnně označují jako *soulcraft* a mezi něž patří práce se sny a cesty do hlubinné imaginace, toulky v přírodě a komunikace s ptáky, stromy, větrem a zemí samotnou. Mnohé z těchto praktik najdeme ve starodávných (a pokračujících) tradicích přírodních národů. V současnosti si *soulcraft* nachází cestu zpět do západního života skrze moderní mystické školy, individuální disciplíny (jako je transový tanec a bubnování, práce se shromážděním rady, vyprávění příběhů, symbolické umění, poezie orientovaná na duši a práce se stínem) a prostřednictvím práce hlubinných psychologů jako Carl Jung a James Hillman.

Společným účelem transcendence vědomého já (horní svět), diferenciace vědomého já (střední svět) a prohloubení vědomého já (podsvětí, dolní svět) je osobní vývoj neboli zrání, jež napomáhá vitalitě a evoluci kultury, které zase následovně podporují ekologickou a planetární vitalitu a evoluci.

DUŠESTŘEDNÝ A EGOCENTRICKÝ: DVA SMĚRY LIDSKÉHO VÝVOJE A KULTURY

Kolo je na hlubinnou strukturu zaměřený portrét kultur orientovaných na přírodu a duši, portrét, jenž zahrnuje metody výchovy dětí, základní

hodnoty, stadia růstu, přechodové rituály, organizaci komunit a vztah k širšímu společenství planety Země. Nazývám takové kultury *dušestřednými*, protože jsou uzpůsobené tomu, aby napomáhaly všem členům v objevování a žití jejich nehlubšího a nejvíc naplňujícího potenciálu (jejich individuálních duší). Tímto způsobem oni pak přispívají svými pro život nejpřínosnějšími dary vlastní komunitě a prostředí a dochází k realizaci potenciálu kultury (duše kultury) a podpoře její probíhající evoluce.

První tři stadia života soustředěného na duši, od raného dětství po rané dospívání, se zaměřují na vývoj ega schopného zdravé komunikace se sebou samým, s ostatními, kulturou a přírodou – jinými slovy ega připraveného ke vstupu do procesu iniciace duše. Objevování a ztělesňování duše pak tvoří hlavní náplň dalších tří stadií – od pozdního dospívání po pozdní dospělost. Stárí se zaměřuje na integritu vztahu mezi Zemí a člověkem, na duši více než lidského společenství.

Společnost, jež je dušestředná, je nutně ekocentrická. Dušestředná společnost podporuje každého člověka v objevování a obývání jeho základního místa, jež je místem jemu určeným a odhaleným přírodou. Když tak činí, zapouští společnost své kořeny v přírodním světě. Širší komunita planety Země je správně chápána jako místo prvořadě příslušnosti každého člověka. Protože člověk soustředěný na duši vědomě *prožívá* tuto svou příslušnost, je si přirozeně vědom své vzájemné propojenosti se vším ostatním.

Dospělí s iniciovanou duší slouží jak přírodě, tak kultuře tím, že slouží vlastní duši. Ve skutečnosti je zážitek setkání s duší způsob, jímž příroda ukazuje jednotlivým lidem jak zaujmout své místo ve vytváření nebo udržování vitální kultury. Zaujme-li většina lidí v nějaké společnosti jednotlivě své základní místa, stane se společnost sama o sobě dušestřednou – zaujímá *své* základní místo ve společenství Země, a tudíž je ekocentrickou.

V této knize někdy označuji zralou kulturu nebo zdravou vývojovou posloupnost jako *dušestřednou* a jindy jako *ekocentrickou*, v závislosti na kontextu, a někdy používám složeninu *eko-dušestředný*.

Říci, že nějaká kultura je ekocentrická, znamená říci, že její zvyky, tradice a praktiky jsou zakořeněné v uvědomování si zásadní vzájemné závislosti se všemi bytostmi. Jedinec v ekocentrické společnosti vnímá svět jako jednu organickou síť vztahů a každou živou bytost uznává jako nedílnou součást této vyvíjející se sítě. Každý v takové společnosti ví, že každá bytost, včetně všech lidí, je tím, čím je, na základě svých vztahů se vším ostatním. Každá součást bytí je ceněna a považována za posvátnou.

Je smutné, že v současné společnosti se stalo vzácností setkat se s muži a ženami zaměřenými na duši, s těmi, kteří mají jasno o smyslu života a jsou jeho zanícenými zastánci, do hloubi své bytosti znají poklady, jež vlastní pro své lidi, opravdu vědí, *kdo* jejich lidé jsou, je možné je téměř každý den zastihnout při radostném zapojení do vlastní duševní práce, kteří získávají hluboké uspokojení ze svého úsilí učinit náš svět živějším a krásnějším místem a prožívají hluboce a absolutně své vzájemně závislé příslušství k přírodnímu světu. Taková jsou spolehlivá znamení člověka iniciovaného do života vlastní duše, opravdu dospělého člověka.

Dušestředné kultury kontrastují s těmi *egocentrickými*, těmi, jež upřednostňují celoživotní pohodlí, bezpečí a sociální přijetí raně adolescentního ega. Egocentrická kultura má dysfunkční pojetí já, které vnímá jako izolovanou, soupeřivou entitu, svobodnou a autonomní hybnou sílu. Egocentrické ego se ztotožňuje s egem: je přesvědčené, že představuje jen samo sebe.

Většina lidí v egocentrické kultuře vnímá sama sebe jako odděleného od přírodního světa, v něm, ne avšak jeho součástí, návštěvníka nebo vlastníka planety s jen mělce zakořeněným členstvím ve společenství Země nebo s pramalou odpovědností vůči ní. Většina se zajímá pouze o velmi omezenou část života: osobní vlastnictví, práci, nějaké ty požitky, vlastní tělo a malou skupinu známých a milovaných.

Egocentrická kultura je nevyhnutelně antropocentrická, daleko spíše než ekocentrická. Taková kultura je založena na lidském šovinismu, přesvědčení, že to, co je nejlepší pro lidi – v tom nejuzší představitelném